

Tien geboden
God legt slaven
geen eisen op
pagina 4

Slagveld Verdun
Ook zij hebben weer
gevochten
pagina. 8

Overcome
Werkblad, nu over
jongerenwerk in
Europa
pagina 6/7

Europese waarden tegen het licht

Jan Schaake

Terwijl Japan het land van de rijzende zon is, gaat die zon in Europa, het avondland, onder. Het geeft sommigen in Europa het gevoel dat we het definitief gaan afleggen tegen die nieuwe, snelgroeiende economieën in Oost-Azië. Dat we onze tijd gehad hebben als Europa. Anderen dichten het avondland juist wijsheid toe: we hebben het allemaal al meegemaakt en de rest van de wereld kan van ons leren. Juist ook die nieuwe economieën in Azië. Die landen in opkomst.

Dat landen als Japan en China op een veel oudere beschaving kunnen bogen dan de onze, vergeten we voor het gemak weer eens. Het gaat om onze, Westerse, beschaving die de wereld naar zijn hand heeft gezet en zichzelf nog steeds als een lichtend voorbeeld beschouwt.

Het komende jaar zullen we uitgebreid stilstaan bij de betekenis van Europa voor de rest van de wereld. Europa als waardengemeenschap. Op zondag 25 maart 2007 is het precies 50 jaar geleden dat het Verdrag van Rome werd getekend: het begin, via de Europese Gemeenschappen, van de huidige Europese Unie. Een verdrag dat in verband wordt gebracht met vrede en verzoening in Europa doordat het de aloude vijandschap tussen Frankrijk en Duitsland door economische samenwerking verving. Daar zijn in de loop van de tussenliggende 50 jaar tal van andere samenwerkingsgebieden bijgekomen (sociaal-cultureel, politie en justitie, burgerrechten en internationale politiek) en bovendien heeft de Europese samenwerking een groeiende behoefte gekregen om ook een waardengemeenschap te zijn. Enerzijds op zoek naar een eigen identiteit die veelal lag in het zelfbegrip van een christelijke Europa dat zich kon on-

derscheiden van de omringende islamitische landen; anderzijds op zoek naar een eigen plek in het wereldgebeuren en het inhoud geven aan de morele verantwoordelijkheid die men voelde na anderhalve eeuw (of langer) van ongebreidel kolonialisme. Het 50-jarig bestaan van het Verdrag van Rome wordt op 25 maart dan ook luister bijgezet met een buitengewone Europese Top in Berlijn waarbij de regeringsleiders een document naar buiten zullen brengen over de Europese Waarden. Waarden die voor de een vooral de christelijke identiteit zullen benadrukken en voor de ander een ideëel motief voor de betrekkingen met de rest van de wereld zullen vormen.

Christelijke normen en waarden

Op de formulering en de doorwerking van die Europese waardengemeenschap dienen de Europese kerken dan ook uitzonderlijk alert te zijn. We hebben in eigen land gezien wat er gebeurt als de overheid over 'normen en waarden' begint. Het is dan kennelijk aan de kerken om met de opvang van vluchtelingen, met voedselbanken, interreligieuze verklaringen en actieve deelname aan protesten tegen oorlogen en tegen demonisering van bepaalde groepen in onze samenleving aandacht te vragen voor diegenen die door deze normen en waarden worden buitengesloten. Een dergelijke alertheid is ook op z'n plaats bij Europa als waardengemeenschap. De kerken doen er daarom goed aan om zich, hoe verleidelijk ook, minder gelegen te laten liggen aan oproepen van de Europese instellingen om zich uit te spreken over Europese waarden en een ziel aan Europa te verlenen en eerder terug te grijpen op documenten uit de oecumenische basis, in Europa maar ook uit andere delen van de wereld. Aandacht te vragen voor die waarden die in de door idealen ingekleurde vergezichten van de politieke leiding maar al te graag over het hoofd gezien worden.

In artikel 2 van het Grondwettelijk Verdrag waarover we

ons twee jaar geleden in een referendum mochten uitspreken formuleert de Europese Unie "de waarden waarop de Unie berust, zijn[de] eerbied voor de menselijke waardigheid, vrijheid, democratie, gelijkheid, de rechtsstaat en eerbiediging van de mensenrechten, waaronder de rechten van personen die tot minderheden behoren.

Deze waarden hebben de lidstaten gemeen in een samenleving die gekenmerkt wordt door pluralisme, non-discriminatie, verdraagzaamheid, rechtvaardigheid, solidariteit en gelijkheid van vrouwen en mannen." Mooie woorden die overigens vooral de verhouding van de overheid naar de eigen burgers en de eigen samenleving aangaan. Maar welke waarden geven nu richting aan de verhouding van Europa tot de buitenwereld?

Relatie tot de wereld

Daarover gaat artikel 3 lid 4: "In de betrekkingen met de rest van de wereld handhaaft

de Unie haar waarden en belangen en zet zich ervoor in. Zij draagt bij tot de vrede, de veiligheid, de duurzame ontwikkeling van de aarde, de solidariteit en het wederzijds respect tussen de volkeren, de vrije en eerlijke handel, de uitbanning van armoede en de bescherming van de mensenrechten, in het bijzonder de rech-

oecumenische verklaringen (Soesterberg, Accra, het Agapè-document) waarin de economische globalisering en de rol die de Europese Unie daarin speelt wordt aangeklaagd? Hoe verhoudt het uitdragen van de waarde van menselijke waardigheid zich tot de mensonterende taferelen die we zagen bij het tegenhouden van Afrikaanse migranten op de Noord-Afrikaanse kust en op de Canarische eilanden?

Aan de vooravond van het Europese herdenkingsjaar 2007 en met het oog op de derde Europese Oecumenische Assemblée in september 2007 in Sibiu, bracht de Church and Society Commission van de Conferentie van Europese Kerken in december 2006 een open brief uit aan de politieke leiders van Europa waarin het krachtig oproept om bij de eenheidsgedachte in Europa niet te snel voorbij te gaan aan bestaande verschillen. Om bij het spreken over vrede en verzoening te investeren in de opbouw van een Europees vredesinstituut om geweldloze vormen van conflictpreventie, bemiddeling en conflictantering nader te onderzoeken, te ondersteunen en te versterken. Om bij de Europese integratie de deur niet te sluiten voor landen als Turkije en het voormalige Joegoslavië waaraan in het verleden toezeggingen zijn gedaan en ook te investeren in de interculturele dialoog waartoe het jaar 2008 is uitgeroepen. Om te werken aan een rechtvaardige wereldeconomie waarin niet het eigenbelang maar juist ook het belang van ontwikkelingslanden centraal staat. Om de waarde 'democratie' niet een holle frase te laten zijn, maar daadwerkelijk te luisteren naar burgers in Europa en om, als de Europese instellingen over Europese waarden spreken, daar geen religieuze lading aan mee te geven. De Europese kerken spreken liever met een seculiere instelling dan met een instelling die religie misbruikt voor politieke doeleinden, zo eindigt de brief van de Europese kerken.

Europees perspectief voor de oecumene

Abe Thijs

Van 4 tot 8 september 2007 vindt in Sibiu de Derde Europese Oecumenische Assemblée plaats. Abe Thijs interviewde Wies Houweling over het belang van deze Assemblée voor Europa maar vooral voor de Oecumene.

De eenwording van Europa is het belangrijkste en interessantste thema voor de Europese kerken de komende tijd. Ook in Sibiu zal daar veel aandacht aan worden besteed. Ik weet dat onder andere de Franse en Duitse kerken veel over dit thema nadenken en het zal boeiend worden daar de zienswijzen van de orthodoxe Oost-Europese kerken tegenover te zetten. Bepalend voor dit proces zal zijn in hoeverre de oudere westerse kerken, zoals de Engelse Anglicaanse kerk en de Duitse kerken, openstaan voor samenwerking. Bepaalde arrogantie is er altijd bij sommige kerken; ze hebben zelf genoeg middelen en vinden dat ze niemand nodig hebben. Ze willen wel een voortrekkersrol, maar voelen zich geen onderdeel van iets. Dat kan voor een bepaalde spanning zorgen, die volgens mij echter vooral nieuwe mogelijkheden biedt.

Sommige kerken zien met angst en beven Europa tot stand komen, maar dat is niet terecht. Ik zie het als een kans. Zo interessant was de Europese oecumene namelijk ook weer niet de afgelopen jaren. En de ontwikkelingen in Oost-Europa zijn snel gegaan. Acht jaar geleden waren er nog nauwelijks engelsprekende Oost-Europese theologen. Nu zijn die er volop en daardoor is het contact veel beter geworden. En het is nu eenmaal zo dat verschillende invalshoeken altijd een meerwaarde zijn bij het oplossen van een probleem: je komt dichtbij een geheim als er meer mensen voor openstaan.

Oecumene in Europa

Als je dan meer gaat kijken

naar de inhoudelijke thema's, dan is er één onderwerp dat vooral wereldwijd gezien een Europese aangelegenheid is: de secularisatie. Hoe ben je Christen in een gesecculariseerde wereld? En hoe kan je een licht zijn in een kerk die niet

dan denk ik dat reflectie op het verleden een begin moet zijn om over de toekomst na te denken.

Ik zou de verschillen die er binnen Europa bestaan over deze kwesties ook willen benadrukken. In Polen liggen de

paalde religie een bezwaar zijn om bij Europa te horen? Er zijn ook ontzettend veel moslims in Europa en dat is voor de dialoog alleen maar goed. Volgens mij kan je ze beter in huis hebben dan buitensluiten. Ik snap uiteindelijk de angst

Agape-document gesproken, maar weinig echt substantieels. Elke dominee krijgt er een folder over, en daar blijft het bij. Maar juist in dat soort onderwerpen zit wel de spiritualiteit en de leefbaarheid van de kerk. Het hele programma is gewoon niet oecumenisch doorzichtig, niet wat betreft de plek in de wereld noch in de maatschappij. Het ergst vind ik het nog dat het om zoveel gemiste kansen gaat, dat is zo zonde. Toen ik doorkreeg dat ik daar uiteindelijk niet mee bezig kon zijn en links en rechts werd ingehaald, heb ik moeten besluiten dat ik mijn aandacht en creativiteit beter ergens anders kan gebruiken, zoals nu bij Kerk en Vrede.

De druppel voor mij was de beslissing van Kerkinactie om uit het United Civilians for Peace-project te stappen. Het UCP wilde met andere organisaties een vredescouncil voor het Midden-Oosten opzetten en dat is heel belangrijk. Kerkinactie was daar altijd al wel kritisch, maar daar kon UCP heel goed tegen. Het is dan ook onbegrijpelijk dat je je dan terugtrekt! We zijn er als Kerk verdeeld over, en dat weten we, dus ik zou niet weten waarom we uit UCP zouden moeten stappen. De enige reden die ik kan bedenken is dat je bang bent voor de eenheid in de PKN. Maar we zijn geen eenheid, dus dat moeten we dan ook niet pretenderen. Het besluit heeft dan ook niet met het conflict zelf te maken, of met de UPC; het is een intern kerkelijk probleem.

In deze kwestie gaat het volgens mij veel meer de evangelische kant op dan de oecumenische kant. Okee, als je dan zo graag evangelisch wilt zijn, dan moet je dat ook gewoon zeggen, vind ik. Dat is gewoon een kwestie van consequent zijn. En als je zowel evangelisch als oecumenisch wil zijn, dan moet je ook gewoon lid blijven van UCP en je fors bezig gaan houden met de Accra- en Agape-documenten. Ik ben bang dat als we dat niet meer doen, we een soort gezelligheidsvereniging worden.

groeit? Ik denk dat de Europese kerken ook goed zijn in het beantwoorden van deze vragen. Daarmee bedoel ik niet dat deze problematiek alleen voor Europese kerken interessant is of dat Europa teveel met zichzelf bezig is. Er is ook vanuit andere continenten interesse voor, en niet omdat mensen denken dat ze ook in die situatie terecht gaan komen, maar wel omdat ze daarvan kunnen leren hoe je om kan gaan met andersdenkenden, die vaak een kritische opstelling hebben ten opzichte van de boodschap van Jezus.

Wat betreft secularisatie denk ik dat er weinig verschil is tussen België, Frankrijk en bijvoorbeeld Roemenië en Bulgarije. En dat geldt ook voor een ander thema; de omgang met het verleden. Ik hoop dat de kerken voor een deel de verantwoordelijkheid voor het Europese geestelijk erfgoed op zich willen nemen. Als je een nieuwe vorm van getuigenis wilt ontwikkelen,

accenten anders dan in België en Albanië. Als je het zou hebben over de rol van de kerk in Europa in de afgelopen honderd jaar, dan kun je bijvoorbeeld zeggen: "Pas op, dit zijn dingen die er allemaal kunnen gebeuren", en dan geef je tien voorbeelden. Aan de andere kant moet je ook beseffen dat Europa voor buitenstaanders wel een eenheid is. We betwisten elkaar wel onderling elke vierkante meter, maar voor iemand uit Brazilië is er echt geen verschil tussen een Nederlander en een Roemeen. Voor hen is dat allemaal hetzelfde. Dat betekent ook dat je de verschillen binnen Europa moet kunnen relativiseren.

Die verschillen spelen een grote rol bij kwesties als de toelating van Turkije. Ik vind het heel raar dat een politiek standpunt zo wordt vermeld met religie, want officieel is Turkije een seculiere staat. En er bestaan naast de islam ook heel veel christelijke kerken in Turkije. Waarom moet een be-

niet goed: er wonen daar gekke mensen, maar die wonen er in Europa net zo goed. Je moet als kerk nooit angstdenken stimuleren, want angst is de wortel van heel veel kwaad. Kerken zouden daar meer aandacht aan moeten besteden: waarom zijn mensen bang, en wat kunnen we daar aan doen? Ik ben benieuwd naar wat daar in Sibiu over gezegd zal worden.

Oecumene in Nederland

Ik ben zelf uit de Wereldraad gestapt omdat ik vind dat de Nederlandse oecumene in crisis verkeert, vooral wat betreft de oecumenische traditie van de PKN. Heel veel van wat er uit Genève komt blijft bij de PKN steken. We leveren een grote bijdrage aan de Wereldraad, maar het loopt mank bij de inhoudelijke betrokkenheid. Er is op synodale vergaderingen heel weinig aandacht voor bijvoorbeeld het project 'Geweld niet gewild.' En er wordt wel wat over het

Redactioneel

Europa bestaat 50 jaar. 50 Jaar? Europa? Veel spraakverwarring rond een datum en een regio. Gewilde spraakverwarring. Want Europa, hoort Rusland daar niet bij? En Zwitserland? En Noorwegen? En fluisterend vragen: Turkije? Al spreken we over Europese Grondwet en Europarlement, Europa is dat allemaal niet. Want Europa is groter.

We vieren dus het begin 50 jaar geleden van wat nu de Europese Unie is. Er zal ook gevierd worden, en daar neemt Kerk en Vrede aan deel in samenwerking met de Raad van Kerken. Een kritische terugblik op wat het ons gebracht heeft en nog zal brengen.

Deze Vredesspiraal gaat daarom uitvoerig in op enkele vragen rond die Europese Unie: Hoe spreken de Europese kerken erover? Europa als

vredesconcept, welke geschiedenis ligt daarachter? Lukt dat vredesconcept? Wat lukt er (nog) niet? Hoe gaat "Europa" om met conflicten in omliggende regio's, welke verantwoordelijkheden heeft "Europa" daar? Bijvoorbeeld in het Midden-Oosten?

En dan is een kijkje naar ons eigen land binnen dat Europa ook nog steeds nodig: Nederland en zijn oorlogsverleden, wat doen we ermee? En Nederland

heeft ook verleden van pacifistische initiatieven, zoals genomen indertijd door Heering: de oprichter van Kerk en Vrede. Een klein uitstapje naar de bijbel kan "ons" wellicht helpen om meer prudent om te gaan met slachtoffers van een uitputtende bezetting: het Palestijnse volk. Onze nieuwe columnist laat ons meeleven met de verlegenheid rondom een sterven als een land zijn geschiedenis niet weet te verwerken.

EEN SCHETS OVER HEERING, OPRICHTER VAN KERK EN VREDE

Heimwee naar het Koninkrijk

Herman Noordegraaf

Kerk en Vrede is niet denkbaar zonder de remonstrantse theoloog G.J. Heering (1879-1955). Hij was het die in 1924 met J.B.Th. Hugenholtz, hervormd predikant in Ammers-tol, het initiatief nam tot de oprichting, jarenlang voorzitter was en met zijn boek *De zondeval van het christendom* een theologische rechtvaardiging gaf van het christen-pacifisme.

Het werk van deze meest invloedrijke vrijzinnige theoloog in de jaren van voor de Tweede Wereldoorlog is op de achtergrond geraakt. Het is daarom een goede zaak dat A.F.U. Braakman, predikant van de Protestantse Gemeente Diepenheim, een beknopte biografie publiceerde in de reeks theologienbiografieën van uitgeverij Narratio.

Theoloog

De auteur geeft daarbij aan dat hij niet de pretentie heeft van volledigheid en dat hij slechts het leven en werk van Gerrit Jan Heering onder de aandacht wil brengen. Hij doet dit op grond van de geschriften van Heering, secundaire literatuur en enige gesprekken met twee kleinzoons en een oud-leerling. Naast een beknopte inleiding en evaluatie zijn de voornaamste onderdelen 'De levensloop', 'Het christen-pacifisme' en 'De theologie'.

In dat eerste blok kunnen we lezen hoe Gerrit Jan opgroeide in een gezin waarvan de vader, na uit de Nederlandse Hervormde Kerk gestapt te zijn, predikant was in de Remonstrantse Broederschap.

Heering studeerde theologie in Leiden, waarna hij achtereenvolgens predikant in Oude Wetering, Dordrecht en Arnhem was. In 1917 volgde de benoeming tot hoogleraar aan het Remonstrants Seminarie in Leiden, wat hij tot 1949 zou blijven. In die jaren was hij de 'paus' van de Broederschap en oefende hij door zijn publica-

ties, lezingen, preken en de opleiding van aanstaande predikanten een grote invloed uit. In de theologische discussies koos hij nadrukkelijk positie:

hij behoorde tot de zogeheten rechts modernen. Deze wilden enerzijds vasthouden aan vrijzinnige opvattingen als het vrije bijbelonderzoek en het zelfstandig religieus oordeel, maar anderzijds gaven zij onderdelen van het orthodox protestantse denken een plaats in hun theologiseren: geloof kan niet zonder openbaring en het optimistisch mensbeeld wordt gecorrigeerd door de bijbelse categorie van de zonde naar voren te brengen. Met dat laatste komt Jezus niet alleen als een voorbeeldig mens naar voren, maar ook als de Christusfiguur die genade en verlossing mogelijk maakt. Naast deze dogmatische inzichten kent Heerings werk een sterke nadruk op de ethiek, waarbij de verwachting van het Koninkrijk van God

het alles doordringende hoofdmotief vormt (vandaar de titel van deze biografie). Deze theologische inzichten, vooral neergelegd in Heerings hoofd-

werk *Geloof en openbaring*, komen in het derde hoofddeel aan de orde.

Pacifist

Voor lezers van dit blad zal de Heering van Kerk en Vrede het meest interessant zijn. De auteur laat zien hoe Heering naar zijn radicaal christen-pacifistische standpunt groeide onder invloed van de ervaringen van de Eerste Wereldoorlog. In die oorlog kon hij de dienstweigeringsbeweging nog niet steunen, maar dat werd anders na de oorlog. Ook ging hij een actieve opstelling van de kerk bepleiten wat betreft politieke en maatschappelijke vragen (naar de titel van een referaat: 'de kerk als maatschappelijk geweten'). Zo kwam Heering tot de oprichting van Kerk en Vrede,

dat zich tot doel stelde om "de kerken te doordringen van de overtuiging dat oorlog en evangelie een onverzoenlijke tegenstelling vormen." Het uitdragen van dit beginsel in woord en geschrift vormde de voornaamste activiteit.

Heering was daar als voorzitter zeer actief bij betrokken (anders dan de auteur vermeld was Heering na zijn neerleggen van het voorzitterschap ook later nog voorzitter en werd hij na de beëindiging van het voorzitterschap in 1949 tot erevoorzitter benoemd).

Bovenal kreeg Heering, ook internationaal, bekendheid door zijn boek *De zondeval van het christendom*. De eerste druk verscheen in 1928. Het boek zou vijf drukken beleven (de laatste nog in 1981) en vertaald worden in het Engels, Duits, Frans en Deens. Het grote punt was voor Heering, dat de christelijke gemeenschap, die op grond van het evangelie in de eerste eeuwen weigerde mee te doen aan het oorlogsbedrijf, na de vergroeiing met de staatsmacht in de vierde eeuw haar kritische functie verloor. Men conformeerde zich aan de staatsmacht.

Kerkcriticus

Daarom spreekt hij van 'zondeval'. Heering zal daarbij ongetwijfeld ook gedacht hebben aan de Eerste Wereldoorlog toen de kerken zich onmachtig toonden tegen de oorlog en, sterker nog, het nationalisme dat de oorlogsinzet mogelijk maakte, ondersteunden.

In zijn boek gaat Heering uitvoerig in op de verschillende visies op de staat. Niet voor niets luidt de ondertitel: 'Een studie over christendom, staat en oorlog'.

Aan het slot van zijn boek geeft Heering zijn motivatie nog eens aan, te weten 'het brandend verlangen om het Evangelie los te slaan van de oorlogsidee, om ter wille van Gods eer aan het Christendom zijn oude bereidheid tot offer

en kruis en daarmee zijn oude fierheid en onafhankelijkheid terug te geven..."

Braakman laat zien hoe Kerk en Vrede in de jaren dertig in het defensief kwam: vormde het christen-pacifisme nog wel een adequaat antwoord op het opkomend fascisme en nationaal-socialisme?

Mijns inziens had hier een tekort in Heerings ethiek gesignaleerd kunnen worden: de sterke nadruk op getuigen leidde bij Heering tot een terughoudendheid van het ontwikkelen van geweldloze actiemethoden tegen oorlogsvoorbereiding en oorlog zelf. Die stap kon en wilde hij niet zetten, hoewel het een het ander niet hoeft uit te sluiten.

Tot zover enige grepen uit dit boekje dat, zoals aangegeven, een introducerend karakter heeft. Een meer omvattende biografie zal er nog moeten komen. Wie echter een overzicht in beknopt bestek van het leven en werk van G.J.

Heering zoekt, kan goed terecht in *Heimwee naar het Koninkrijk*.

A.F.U. Braakman, *Heimwee naar het Koninkrijk. Leven en werk van Gerrit Jan Heering*, Narratio, Gorinchem 2007, 112 pp., ISBN 978-90 5263 974 1

Krijn Strijd

"Met Krijn kwamen wij reeds in aanraking voor de oorlog. Hij was mijn voorganger in Blija en werkte ijverig aan mijn beroeping aldaar. Zelf was hij naar Oisterwijk vertrokken, waar wij nog bij hem hebben gelogeed. Intussen was hij met zijn vrouw en dochter naar Hengelo verhuisd. Daar liet hij, principieel pacifist als hij was (en nog is) een zeer "Kerk en Vrede"-gezind pamflet drukken, met volledige naam en adres voorzien. Een arrestatie en huiszoeking volgde, gevolgd door een urenlang verhoor, ook weer door de S.D. in Arnhem. Krijn verdween achter de poorten van het concentratiekamp Amersfoort en werd daarna naar Vught overgebracht. Al spoedig be-

Familie Moulijn ca. 1947

reikten ons via Marijke, zijn vrouw, berichten over de gebrekkige en karige

voeding en in Blija verzorgden wij de verzending van brood waarin ruim boter en eieren verwerkt werden. Zowel voor de materialen als voor de vervaardiging werd door Blijers met graagte en geestdrift bijgedragen. Krijn zei later dat het Blijer brood hem niet weinig had geholpen om het leven te behouden. Toch leek dit alles aanvankelijk niet veel te baten, want hij werd opgenomen in een ziekenhuis-barak en ging geleidelijk achteruit. Via Marijke in Hengelo bereikte ons zijn overlijdensbericht en nog zie ik voor me hoe wij, verslagen en tot het uiterste verdrietig dit verlies probeerden te verwerken. Wie kan de gemoedsbeweging bij Marijke peilen toen zij langzamerhand tot de ontdekking kwam dat niet haar man, maar een andere predikant, in een bed naast het zijn, bezweken was. De

kampadministratie had zich vergist met de naam!

Enige malen ben ik in die tijd in Hengelo geweest en eens reisden Marijke en ik samen naar Den Haag om te werken dat men Krijn los zou laten. In die dagen hebben wij o.a. een gesprek gehad met een vrouwelijke advocaat, die haar bemiddeling verleende. De voorzitter van de rechtbank, die Krijn niet inhuman behandeld had was niet geheel ongenegen hem zijn vrijheid te hergeven, al heeft het nog maanden geduurd voor die vrijheid gerealiseerd werd."

Citaat uit: *Hoe wij de bezettingstijd beleefden*, Koert Moulijn (zoon van ds. C.D. Moulijn). Te bestellen bij: E. Bijleveld, Hoofdstraat 36, 9791 LB Blije. Prijs € 5,- + portokosten

De Plaats van de Tien Geboden

God is barmhartiger dan wij mensen. Alleen al daarom hebben we God nodig. De mensen die ons de oude geschriften nalieten, hadden er weet van. Jammer, dat we hun goede notie vaak te dogmatisch lezen om te verstaan. We verspelen op die manier veel troost, juist voor hopelozes. En zij die hopeloosheid zaaien, hebben door valse lezing een wapen tegen hun slachtoffers.

Een tijd van morele eisen

Waarop doel ik? Op de wijze waarop Nederland, Europa, het christelijke of beschaafde of humane "westen" in dezelfde wereld waarin wij militairen uitscharen prekend rondgaan over wat oorbaar gedrag is.

Toch is er met die Tien Geboden, een basis van "onze beschaving", iets heel spannends en indringends aan de hand. Dogmatisering is zoveel als abstraheren, en je raakt contexten kwijt. Hoewel we goed weten dat context de tekst bepaalt, dat moment en plaats van handelen de toon bepalen, zetten we bijbelteksten in alsof God een mathe-

maticus of dogmaticus is.

Maar onze God is een God in onze geschiedenis. Meespelelend. God kent uur en tijd. Dat melden ons de teksten over Haar. Neem nou die Tien geboden. Wanneer werden ze aan dat volkje gegeven? Althans, volgens de verteller? Op de Sinaï.. op weg naar hun eigen land. Niet in Egypte, waar ze nog slaven zijn. Niet op de vlucht uit Egypte, als ze moeten ontkomen aan de achtervolgende soldaten van Farao. Ook niet als ze al in het land zijn, zich daar al gevestigd hebben.

Ze ontvangen de Tien Geboden na enkele belangrijke stappen van bevrijding, als ze geen slaven meer zijn. En voordat ze land bezitten, opdat ze "eenmaal in dat land, zullen gedanken hoe het was om slaaf te zijn".

Een volk dat volledig ten onder dreigt te gaan aan slavernij, knechting, onderdrukking, mag je niet zomaar hoge morele eisen opleggen. Zeker niet als je behoort tot degenen die toekijken bij die slavernij, knechting, onderdrukking. En je geeft ze "een nieuwe rechtsorde" als handreiking, voordat ze zich settelen, opdat ze de fouten van hun onderdrukkers niet zullen herhalen.

Een plaats van verzorgen

De God zoals Zij ons wordt gepresenteerd in het Oude Boek, weet te onderscheiden. Een ander verhaal waarin dat goed zichtbaar wordt, is de aanzegging van Ezekiël dat God zelf zal komen om het over te nemen van de leiders (Ez. 34). Gods komen zal zeer verschillend uitvallen voor de

onderscheiden groepen: de leiders die zich voeden aan het volk, zullen worden afgezet; de vette schapen die de magere verdringen, zullen worden uitgeroeid; de magere en verstrooide zullen worden gezocht en verzorgd. Een Goede Herder weet te onderscheiden. Hij kent het uur, de tijd, de plaats. Hij weet wanneer het

de tijd en plaats is om morele eisen te stellen, Zij weet wanneer het de tijd en plaats is om te verzamelen en te verzorgen. Europese en Nederlandse politici zijn vaak misplaatst met hun eisen, evenzeer als met hun begrip en meegaandheid. Als ze dat dan maar niet doen in naam van die bijbelse God. YHS en JS

Aan de vooravond van de Irak-oorlog relativeerde de Amerikaanse minister van defensie, Donald Rumsfeld, de kritiek van Frankrijk, Duitsland, toenmalig EU-voorzitter België en Luxemburg, door te spreken over een Oud en een Nieuw Europa. Het Oude Europa, waartoe deze vier van de zes EU-oprichters behoren, beschouwde hij als afgedaan; de toekomst lag in het 'Nieuwe Europa', dat de oorlogsplannen tegen Irak wel voluit steunde.

Contacten met "het Oosten"

De VS kan de twee Europa's tegen elkaar uitspelen. Dat 'Nieuwe Europa' heeft inderdaad veel minder moeite met de Amerikaanse oorlogsplannen. Daar kunnen we niet langs heen kijken. Een halve eeuw lang hebben Westerse vredesgroepen contacten gehad met vredesorganisaties in Oost-Europa. Na de val van de Muur verschoof de aandacht van de vredesbeweging al snel naar de Balkan. Contacten met Oost-Europa beperkten zich tot kerkelijke contacten en tot kleine groepjes. Waar de vredesbeweging tijdens de Koude Oorlog de grenzen tussen Oost en West oversteepte, lijkt ze zich

thans opgesloten te hebben in het voormalige West-Europa. Op politiek vlak wordt intussen beweerd dat voormalige vijanden in één Europese Unie zijn verenigd: vrede en verzoening van bovenaf volgens de agenda van de overwinnaar.

En zo worden we nu geconfronteerd met Oost-Europese landen die vol overtuiging lid zijn geworden van de NAVO, die de Amerikaanse oorlogsplannen voluit steunen en die ook in EU-verband kiezen voor gewapende confrontatie in de buitenlandse politiek. Waar steeds meer buitenlands beleid door de Europese Unie wordt bepaald, is deze veel militanter en pro-Amerikaanse houding van dat Nieuwe Europa een factor om rekening mee te houden.

Voor de vredesbeweging is het zaak om contacten aan te knopen met vredesgroepen in deze Midden-Europese landen. Al enkele jaren pleitten we er vanuit Kerk en Vrede voor dat IFOR, met afdelingen in vrijwel alle 'oude' EU-lidstaten, contacten zou moeten aangaan met de Ökumenischer Friedenskonferenz Europäischer Katholiken (ÖFEK), een sa-

menwerkingsverband van organisaties in Duitsland, Polen, Tsjechië, Slowakije en Hongarije. ÖFEK, eerder BK, is vanaf 1964 een platform voor dialoog tussen katholieken uit Oost en West rond vredesvragen.

Met ons pleidooi werd bij IFOR niet echt iets gedaan, maar nu we als Kerk en Vrede de internationaal voorzitter van IFOR leveren, zijn de kansen op voortgang misschien wat groter. Dus togen we in januari naar Berlijn om te spreken met ÖFEK-coördinator Wolfgang Sieburg.

Misschien dat we samen zouden kunnen werken rond de Europese Oecumenische Assemblée in Sibiu of rond de Europese vertaling van het boekje dat we schrijven over de Europese Unie als waarden-gemeenschap?

Een nieuwe kloof

Met een dergelijke voortvarendheid sla je een paar belangrijke stappen over, aldus Sieburg, die qua taal en contacten een redelijk gevoel heeft voor de Poolse houding ten aanzien van vredesvragen. Het begint al bij de geografische

aanduiding. Want hoezo Oost Europa? Het geografisch middelpunt van de regio tussen de Atlantische Oceaan en de Oeral, tussen Malta en de Noordkaap ligt bij de Litouwse hoofdstad Vilnius. Polen beschouwen zich als Midden Europa.

En je kunt niet zomaar over 50 jaar (en meer) Poolse geschiedenis en bijbehorende trauma's heen lopen. Sinds de 18de eeuw was Polen een speelveld tussen Duitsland en Rusland. Door beide landen herhaaldelijk verdeeld en bezet, als vazalstaat heropgericht om vervolgens weer onder de voet gelopen te worden. Deze ervaring is diep in de Poolse volksaard ingesleten en vertaalt zich enerzijds in een grote aanhankelijkheid aan het Poolse leger en anderzijds een diepe afkeer van Rusland. 'Met Duitsland hebben we ons in de loop van de tijd wel verzoend,' zo citeert Sieburg één van zijn Poolse vrienden, 'maar met Rusland nog lang niet.' Deze onverzoenlijkheid verklaart de houding van de Polen in de jongste energie-oorlog met Rusland: een onverzoenlijkheid die

Schröder en Poetin inmiddels handig omzeilen met een oliepijplijn door de Oostzee.

Het verklaart ook de acceptatie van de NAVO als verdediging tegen de Russische buur en de visie op het leger als verdedigingsmacht van het vaderland. Hen ontgaat dat ze integreren in een offensieve en imperialistische oorlogsmachine.

Een West- of Oud-Europees model vredesbeweging laat zich dus niet één-op-één naar Oost- of Nieuw Europa vertalen. We hebben 18 jaar na dato nog steeds zeer uiteenlopende contexten en referentiekaders, wellicht zelfs méér dan in de Koude Oorlog.

In het verenigde Europa zijn we dus niet zomaar verzoend. Zolang die mooie woorden vooral dienen om verschillen en spanningen uit het verre en recente verleden toe te dekken, is openleggen van die uiteenlopende gevoeligheden een belangrijke stap in ons vredeswerk. En tegelijk zal het sociale intelligentie vragen om "Rumsfelds" niet de ruimte te geven ons tegen elkaar uit te spelen.

Verschillen zien maar je niet laten uitspelen

Auteur: Hajo G. Meyer

lid van het bestuur van Een Ander
Joods Geluid

HET ULTIEME MORELE FAILLISSEMENT VAN DE WESTERSE WERELD

Noodtoestanden in bezette Palestijnse gebieden

Een volk bewust uitmoorden is genocide en een van de ergste misdaden waaraan men zich (mede) schuldig kan maken. Een volk door belegering, uithongering en onderdrukking ertoe te brengen zichzelf te vernietigen doet de (mede)-verantwoordelijken op het laagst denkbare morele niveau belanden.

Eind januari verschenen er artikelen onder de kop: *Fatab en Hamas vernietigen de Palestijnse zaak*. Deze voorstelling van zaken is erger dan een leugen, want het is een halve waarheid. Natuurlijk heerst er in de uiterst gefragmenteerde wereld van het M.O. heel veel onderlinge spanning. Deze berichtgeving over de situatie van bijna burgeroorlog in Palestina laat echter de uiterst kwalijke rol van Israël, de VS en Europa, ja van het hele westen buiten beeld.

Uithongeren

De dominante berichtgeving suggereert dat de achterlijkheid van de mensen in Palestina de hoofdoorzaak is voor het feit dat een burgeroorlogachtig geweld tussen de twee hoofdfracties is begonnen. De feitelijke en acute oorzaak ligt echter in de door de westerse buitenwereld bewust opgelegde belegering, het afknippen van alle geldstromen en het inhouden van door Israël geïnde en rechtens aan de Palestijnen toebehorende belastinggelden. Dat zijn dus door Israël gestolen gelden. Hierdoor hebben de Palestijnse ambtenaren al in meer dan een halfjaar geen salaris ontvangen.

Deze volledige belegering en uithongering gebeurt mede met goedkeuring van de EU die zich door de as Jeruzalem - Washington op sleeptouw heeft laten nemen om op deze wijze te proberen de Palestijnen te dwingen de volstrekt democratisch gekozen Hamas regering naar huis te sturen. Er wordt de eis gesteld, dat Hamas het bestaansrecht van Israël zou moeten erkennen, terwijl dit juridisch alleen maar mogelijk is binnen exact vastgestelde grenzen. Deze

grenzen echter weigert juist Israël te definiëren.

Het systematisch boycotten van de democratisch gekozen regering omdat de uitkomst van de verkiezing van de westerse landen niet bevalt, is natuurlijk al een eerste aanwijzing

principes van alles wat democratisch is aan zijn laars en gaat frontaal daartegen in door het resultaat niet te aanvaarden. Goede leerschool voor de Palestijnen!

Het dadeloos toezien van het Westen hoe daarna de enige

den door Israël op dit moment uitgevoerd in de dichtbevolkte Palestijnse steden en met name in het overvolle getto Gaza.

Deze stad is een van de dichtstbevolkte gebieden in de wereld en de enige elektrici-

hoofdaandacht vestigen op iets wat mijns inziens nog erger is.

Reeds enkele decennia geleden zijn er experimenten uitgevoerd op ratten die in te grote dichtheid en met beperkt voedsel in kooien werden gepropt. Hierdoor ontstond er een buitensporige agressiviteit tussen de ratten onderling die elkaar wederzijds gingen vermoorden. Het ziet er naar uit dat Israël dit nu bewust inzet: uithongeren en dichthouden van de grenzen in de dicht bevolkte Palestijnse gebieden. In het vluchtelingen kamp Jabalya is de bevolkingsdichtheid drie keer zo hoog als in Manhattan. Hier creëert Israël een toestand, vergelijkbaar met de rattenexperimenten. Resultaat: Palestijnse mensen die elkaar afmaken, zodat de Israëli's dit vuile werk niet zelf hoeven te doen.

Verwerpelijke decimering

Dit nu is naar mijn inzicht de meest verwerpelijke vorm van decimering van een volk omdat hierdoor het psychologisch uitermate wezenlijke verschil tussen dader en slachtoffer verdwijnt. Dat heeft tot gevolg dat in de meeste gevallen diegenen die hierbij vermoord worden niet schuldloos sterven. Dit maakt hun dood de meest verwerpelijke die denkbaar is en eventuele nabestaanden, - voor zover die er zijn -, zullen veel meer moeite hebben met de verwerking van hun dood.

Het is mijn stellige overtuiging dat toekomstige historici van de westerse geschiedenis de huidige politici in de VS en in Europa - uiteraard ook die in Nederland !-, uiterst negatief zullen beoordelen; deze hebben immers geen enkele wezenlijke poging gedaan om Israël te belemmeren de hier beschreven politiek te voeren.

Wat daarmee door het Westen wordt gedoogd zal als het absolute morele dieptepunt in de westerse geschiedenis worden gekarakteriseerd. Alsof het aantal dieptepunten in dat verleden al niet genoeg was geweest.

van het moreel faillissement van het Westen. Hoe kunnen politici die nog enig denkvermogen hebben en vooral, die nog enig moreel besef hebben, het in hun hoofd halen om de uitkomst van een democratische verkiezing van buitenaf te willen corrigeren. Deze vraag dringt zich des te meer op omdat het Westen pretendeert de volkeren in het Nabije Oosten te leren wat democratie betekent en dat hen de zegen deelachtig zal worden als ze de principes van deze regeringsvorming zullen omhelzen.

En dan, bij een van de eerste keren dat er een onberispelijke democratische verkiezing in het Nabije Oosten tot stand komt, lapt het Westen de

andere democratie in de regio (Libanon, red.) op verschrikkelijke wijze plat wordt gebombardeerd, zal het Westen met zijn wijze lessen bij de Palestijnen er niet veel bemindeer op hebben gemaakt.

Rattenexperimenten

Neen, de liefde en eerbied voor de waarden van de Westerse cultuur en de hoge ethische standaard die daarbij hoort moet nu zeker bij de Palestijnen gewekt worden doordat het Westen toestaat dat zij worden onderworpen aan nieuwe sociaal - psychologische experimenten. Want zo moet je het noemen wat Israël nu aan politiek hanteert voor de Palestijnse gebieden. De feitelijke experimenten wor-

teitscentrale in die stad is een tijd geleden door Israël gebombardeerd. Hierdoor zal gedurende minstens nog een jaar meer dan de helft van de elektriciteitsvoorziening zijn afgesloten. De consequenties hiervan zijn nauwelijks te beschrijven omdat allerlei elektrische apparaten zoals vriezers en koelkasten keer op keer weer uitvallen waardoor het voedsel, wat toch al schaars is, bederft. Hier komt bovenop dat ook de watervoorziening, die elektrisch aangedreven pompen benodigt, nauwelijks meer werkt. Over wat er hierdoor in ziekenhuizen in Gaza allemaal mis gaat en wat voor een lijden dat veroorzaakt in subtropisch gebied mag je niet eens nadenken. Toch wil ik de

Beelden uit het Midden-Oosten

Een absolute aanrader! Een boek dat van begin tot einde geweldig leest. Een boek dat je in staat stelt om iets van het dagelijkse leven en de dagelijkse ellende te begrijpen waarin mensen in Israël leven. En tegelijk laat zien in welke ellende de Palestijnen worden gestort. De onmogelijkheid van het leven in die verbrokkelde stukjes restant Palestina, tussen hoge muren en veel controleposten.

Maar vooral een aanrader, omdat Joris Luyendijk zo haarscherp weet te vertellen hoe hijzelf, uitgezonden naar het Midden-Oosten als correspondent, in vijf lange jaren stap voor stap ontdekt hoe dat werkt met die beeldvorming. Waarom in onze kranten en op onze televisie heel andere beelden komen dan wat hijzelf te zien krijgt. Hoe het komt dat wij vooral niet te zien krijgen.

Althans, niet dat wat niet past in de beeldvorming die bij ons gewenst is. Hij tekent zichzelf, worstelend met wat hij meemaakt en wil vertellen, en hoe hij niet opkomt tegen de grote mediamachine die "het nieuws produceert". TV en techniek die eisen stellen, waaraan alleen de allergrootste mediabuureau's kunnen voldoen: voorgestoomd, wat de kijker vraagt (kijkcijfers). YHS

Joris Luyendijk, Het zijn net mensen. Uitgeverij Podium 2006, 219 pagina's, € 19,50.

Colofon: *Overcome* is een werkblad voor gemeenten en parochies met het oog op het door de Wereldraad van Kerken uitgegeven Oecumenisch Decennium 2001-2010 'To Overcome Violence' en is een initiatief van de **werkgroep Kerken** van Kerk en Vrede. Het verschijnt twee keer per jaar bij het blad Vredesspiraal.
Eindredactie: *sjon donkers*

nieuwe impuls voor oecumene

Jan Schaake

Het licht van Christus schijnt over allen - Hoop op eenheid en vernieuwing in Europa

Rond dit thema komen begin september vertegenwoordigers van kerken uit heel Europa bijeen in de Roemeense plaats Sibiu tijdens de 3de Europese Oecumenische Assemblee. Een uitdagend thema. Was het Christendom niet op z'n retour in Europa? En zat Europa niet in een crisis?

vernieuwen

De afgelopen jaren hebben de kerken in Nederland, wereldwijd en vooral ook in Europa grote vooruitgang geboekt in het te boven komen van onderlinge verschillen. Door te werken aan eenheid en niet uitsluitend met jezelf bezig te zijn, leer je jezelf vernieuwen. Wie zich daarentegen alleen maar met zichzelf bezighoudt, begint al gauw te verlangen naar een ver-

den dat nooit bestaan heeft. In geloofstradities leidt dat tot fundamentalisme, in de politiek tot eng nationalisme. Daadwerkelijke ontmoeting en samenwerking met anderen, binnen de kerken en ook binnen de Europese Unie, leidt bijna vanzelf tot vernieuwing. De eeuwenoude boodschap wordt losgetrokken uit vastgeroeste kaders en krijgt een heel nieuw gezicht. Zij blijkt alles te maken te hebben met de wereld van vandaag. Deze houding kenmerkt de oecumenische beweging.

wereldwijd

Oecumene betekent per definitie dat men over de grenzen heen kijkt. Het streven naar eenheid in het Christendom is dan ook ondenkbaar zonder het streven naar gerechtigheid in de wereld. In de Europese Oecumenische Assemblee komen oecumene en mondiaal denken bij elkaar. Het gaat om ontmoeting met andere mensen, met

Overcome jongeren en Europa

Overcome richt in deze uitgave de blik op Europa, met een toespitsing op jongeren. Mede aanleiding is de focus van de Wereldraad van Kerken die dit jaar gericht is op dit werelddeel in het kader van geweld en geweldloosheid. Begin september zal in Roemenië de 3^e Europese Oecumenische Assemblee gehouden worden. Jan Schaake schrijft erover. Uit Arnhem klinken oecumenische ervaringen met contacten uit o.m. Ierland en Duitsland. EIRENE organiseert naast een internationale vrijwilligersdienst van en door jongeren bijvoorbeeld ook een fietstocht naar de conferentie in Sibiu. Ten slotte de actie 'durf over je grens' waarbij jongeren in een diaconaal jaar over hun grens leren kijken.

Wij hopen dat u er mee aan de slag gaat, bijvoorbeeld met een catechesegroep, en dat het tot concrete activiteiten mag leiden. Graag zien wij ervaringen tegemoet van gemeenten en parochies waar 'grensverleggende activiteiten' van en door jongeren plaatsvinden! Met dergelijke ideeën kunnen andere plaatsen hun voordeel opdoen.

andere visies, met andere tradities. Het gaat erom samen te kijken naar de wereld om ons heen, en samen na te denken over de vraag hoe we kunnen werken aan *gerechtigheid, vrede en heelheid van de schepping* (het thema van de 1ste Europese Oecumenische Assemblee, 18 jaar geleden in Basel). Grote en plechtige woorden. Zij zijn de kerkelijke variant van begrippen als 'eerlijke verdeling', 'vredesopbouw' en 'milieubescherming'. Daarnaast zal het gaan over Europa zelf, de rol van religies in Europa (waaronder de Islam) en vluchtelingen. Vijf dagen lang zal Sibiu zijn status als Culturele Hoofdstad van Europa waar kunnen maken door aan een grote verscheidenheid van mensen en ideeën onderdak te geven.

jongeren

Ook jongeren zullen de 3^e Europese Oecumenische Assemblee bijwonen. Aan de verschillende kerkelijke delegaties is gevraagd om zoveel mogelijk jongeren mee te nemen. Daarnaast omvat de Assemblee een "stewardprogramma" waaraan 100 jongeren uit Europa deel kunnen nemen om hand-en-spandiensten te verlenen. Zo kunnen zij het evenement van dichtbij meemaken en ook nog iets van het programma meepikken. Verder zullen er jongerenambassadeurs zijn van het Oecumenische "Decade to overcome violence". De Wereldraad van Kerken probeert in dit eerste decennium van de 21^e eeuw (2001-2010) een bijdrage te leveren aan het overwinnen van oorlog en geweld. Dit jaar ligt de focus van de Wereldraad op geweld en geweldloosheid in het werelddeel Europa. De Wereldraad heeft een groep van jonge, Europese theologen gevraagd om met een thema's te komen die juist in dit Europajaar aan de orde zouden moeten komen. Eén daarvan is het feit dat jongeren een doelgroep vormen voor een ware geweldsindustrie. Computerspellen, speelfilms en clips hebben grote invloed op de Europese jongerencultuur.

Jan Schaake is secretaris van Kerk en Vrede

de Arnhemse kerken en Europa

Ank Muller

Niet alleen op landelijk niveau proberen kerken in Europa met elkaar samen te werken. Ook lokale kerken onderhouden internationale contacten. De Stichting Interkerkelijke Contacten (STIOC) in

Arnhem is ontstaan als een voortzetting van een commissie die sorteerde onder de Raad van Kerken Arnhem.

internationale samenwerking

In Glasgow vroeg ds. John Prescott uit Glasgow aan de Raad van Kerken een internationale oecumenische conferentie te mogen houden in Arnhem. Zijn bedoeling was de bestaande contacten tussen Glasgow en Duitsland uit te breiden met Nederland. Dit werd het begin van de samenwerking tussen de CUE-beweging (Christian Understanding Everywhere) van ds. Prescott en de Arnhemse kerken. Het gaf een nieuwe dimensie aan de oecumene in Arnhem, namelijk leren verder te kijken dan de grenzen van de eigen stad. De conferenties kwamen elk jaar terug, in Schotland, Engeland, Duitsland of Arnhem.

De CUE-beweging van ds. Prescott wilde het begrip tussen alle volkeren, speciaal de christenen, bevorderen. De aanleiding voor deze beweging was de godsdienstige en vaak tumultueuze tegenstelling tussen de Schotse voetbalclubs Celtic Glasgow en Glasgow Rangers. Prescott was een bevlogen, charismatisch man, maar een wat rommelig organisator. Toch waren de conferenties jaar op jaar een succes: in 1972 in Glasgow over de Noord-Ierse kwestie, in 1973 in Arnhem, in 1974 in Hannover, in 1975 in Lancaster en Edinburgh over de burgerstrijd in Noord-Ierland. Tijdens de afsluitende kerkdienst in de protestantse kathedraal van St. Giles in Edinburgh, werd de r.-k. bisschop van Derry het preken onmogelijk gemaakt door luid schreeuwende betogers, voornamelijk Schotse aanhangers van de Ierse ds. Paisley.

acties

Uit de contacten met Glasgow kwamen acties voort als het project 'Kinderen uit Belfast'. Dertig meisjes van een protestantse en een rooms-katholieke school met hun leraren werden drie weken in Arnhem ondergebracht. De betrokkenheid leidde ook tot financiële acties om een Nederlandse vrijwilligster naar Belfast te sturen. Ook werd op verzoek van ds. Prescott in 1976 financiële steun gegeven aan het realiseren van een opvanghuis voor Noord-Ierse gezinnen.

In 1989 besloot STIOC een internationale conferentie te organiseren rond de nationale Kerkendag 1989. De hoofdthema's van het conciliair proces - gerechtigheid, vrede en heelheid van de schepping - waren het onderwerp van de conferentie. Deelnemers waren er uit Engeland,

Duitsland, Polen, Tsjechoslowakije, Hongarije, Roemenië en Arnhem.

De jaren daarop volgden conferenties in Hamm en Boedapest onder het motto: "Het nieuwe Europa - een gemeenschap?" Er werden thema's besproken als tweedeling, nationalisme, mens en milieu.

stedenbanden

In augustus 1972 ontstond het eerste contact met de DDR, toen bisschop Kurt Scharf uit Berlijn een bezoek bracht aan Arnhem en ontvangen werd door de Raad van Kerken Arnhem. De bisschop nodigde daarna de Raad uit voor een tegenbezoek aan Berlijn. In 1986 werd een overeenkomst voor vriendschap en samenwerking gesloten tussen de stad Gera in de DDR en het Gemeentebestuur van Arnhem. Op 5 mei 1995 hield dr. Hans Mikosch, superintendent in Gera, een indringende toespraak tijdens de herdenkingsdienst in de Eusebiuskerk in Arnhem. Sindsdien zijn over en weer delegaties aanwezig bij herdenkingen van de Tweede Wereldoorlog.

In september 2004 was de zestigste herdenking van de Slag om Arnhem. Een kleine afvaardiging uit Gera was te gast bij STIOC, evenals een afvaardiging uit Croydon. Met deze Britse stad heeft Arnhem al sinds 1946 een stedenband vanwege het feit dat de meeste parachutisten die in september 1944 rondom Arnhem landden, gelegerd waren in Croydon.

Het wordt de laatste jaren moeilijker reizen in oecumenisch verband te organiseren. Ze blijven ongewild beperkt tot een kleine maar wel betrokken groep. STIOC bezint zich op de vraag hoe je meer mensen kunt betrekken bij deze belangrijke internationale contacten. Belangrijk voor de oecumene, voor Arnhem en voor Europa.

gespreksvragen:

- Wellicht heeft ook uw gemeente een stedenband. Bespreek met elkaar welke impulsen de conferentie in Sibiu kan geven voor deze vriendschap.
- Ziet u nieuwe mogelijkheden voor de (internationale) oecumene in uw woonplaats?
- Heeft u concrete suggesties voor andere plaatsen? (Graag doorgeven aan het secretariaat van Kerk en Vrede!)

Ank Muller is werkzaam bij Kerk en Vrede

Ieren communiceren met Roemenen

Ilse Oosterlaken

Leven en werken in een gemeenschap met mensen met een verstandelijke beperking in Brussel, of helpen bij multicultureel jongerenwerk in de buitenwijken van Parijs. Bijdragen aan een ecologisch project ter bescherming van bedreigde plantensoorten in Noord-Ierland, of werken in een jongeren centrum in Roemenië ... Jaarlijks leren enkele tientallen jongeren een Europees land zo op een andere manier intensief kennen, doordat zij er met EIRENE een vrijwilligersdienst van 1 - 1,5 jaar doen.

EIRENE was al 20 jaar actief in Afrika en Latijns-Amerika als vredes- en ontwikkelingsorganisatie, toen in 1977 besloten werd om ook een vrijwilligersprogramma in Europa en de VS op te starten. Waarom? Omdat veel conflicten en armoede op het Zuidelijk Halfrond hun oorsprong vinden in de wester-

"Het geeft me nog steeds veel voldoening bij de mensen op bezoek te gaan, te merken dat dit werk zin heeft en dat ik hen in veel situaties helpen kan. De communicatie verloopt ook steeds beter en zo langzaam maar zeker kan ik hun doen en laten al aardig inschatten. [...] Steeds vaker is mij in de afgelopen maanden duidelijk geworden met hoe weinig die oude mensen moeten rondkomen. De meeste van hen hebben niet eens 2 miljoen lei - ongeveer 50 euro - pensioen. Nu in de winter is het voor velen erg moeilijk, zoals mevrouw P. die gasrekeningen moet betalen van 1,3 miljoen lei, hoewel ze alleen 's morgens en 's avonds stookt. [...] Drie van hen krijgen van de kerk in de wintermaanden ondersteuning voor de hoge rekeningen. Ik moet er niet aan denken hoevelen die hulp niet krijgen."

fietstocht

Omdat EIRENE in 2007 haar 50-jarig jubileum viert, zijn er diverse activiteiten gepland. Een daarvan is een grote fietstocht van Amsterdam

Voor meer informatie over een vrijwilligersdienst met EIRENE, zie www.eirene-nederland.org. Wil je meedoen aan de fietstocht? Mail dan naar info@eirene-nederland.org, of bel op woensdagen naar 030 - 271 43 76.

Ilse Oosterlaken is werkzaam bij EIRENE

durf over je grens!

Karen Hop

Ruim zestig jongeren doen een Diaconaal Jaar in Nederland, Europa, de VS en in het Zuiden (ontwikkelingslanden). Jongeren die een actieve bijdrage leveren aan een rechtvaardige wereld!

Een Diaconaal Jaar is voor jongeren tussen de 17 en 30 jaar. Tijdens een Diaconaal Jaar doe je vier tot tien maanden vrijwilligerswerk op een project in Nederland of ergens anders in de wereld. Een Diaconaal Jaar in Nederland, Europa of de VS hoeft je niet veel geld te kosten. Je krijgt namelijk kost en inwoning vergoed en zakgeld. Binnen Europa maak je ook kans op een Europese subsidie. Een Diaconaal Jaar in het Zuiden kost ongeveer 2500 euro voor een half jaar en 3000 euro voor een jaar.

durf over je grens

Op de website www.durfoverjergrens.nl kun je voorbeelden van een greep uit de vele projecten vinden. Ook kun je daar ervaringen vinden van jongeren die een Diaconaal Jaar doen. Zoals Rianne Blanke, die in september vertrokken is naar de Oekraïne voor 10 maanden. Zij werkt daar in een speciaal Roma-project om zich in te zetten voor deze achtergestelde doelgroep. Op haar weblog vertelt ze het volgende:

"In het goede, oude vertrouwde Nederland heb ik leren lezen. Heel vanzelfsprekend natuurlijk, niemand die zich daar over verwonderd. Ongeacht je achtergrond, je ras, of huidskleur kan iedereen naar een goede school gaan waar je datgene leert wat je nodig hebt om iets meer te kunnen begripen van de maatschappij en de wereld waarin we leven... Heel gewoon... Tja, in Nederland misschien, maar hier niet! Wanneer Romakinderen naar een gewone staatsschool gaan, worden ze op de achterste bankjes in de klas gezet. Alleen de 'gewone' kinderen krijgen

suggesties:

- Bespreek met uw catechisanten de artikelen in dit werkblad. Wellicht is er enthousiasme voor een fietstocht ... Laat u informeren en enthousiasmeren door medewerkers van EIRENE
- Indien u een partnergemeente in Europa heeft kunt u vanzelfsprekend ook met deze gemeente verschillende activiteiten opzetten voor en door jongeren.

se samenleving. En sociaal isolement en verloederling, schending van mensenrechten en milieuvervuiling zijn niet alleen in de 'derde' wereld aan de orde van de dag, maar behoren ook tot het alledaagse leven bij ons in Europa.

ontmoeting

Bovendien, zo meent EIRENE, is voor vrede ook ontmoeting nodig. Een vrijwilligersdienst is niet alleen je inzetten voor een ander, maar ook een verrijking voor jezelf. Hoe leven mensen in dat andere Europese land? Waar hechten zij waarde aan, wat houdt hen bezig, met welke problemen worstelen ze? Woon er een tijdje als vrijwilliger en je leert steeds meer te begripen van België, Bosnië, Frankrijk, Ierland, Noord-Ierland, Roemenië of Zwitserland.

Marleen Thürling was een van de jongeren die dit avontuur is aangegaan met EIRENE. Zij werkte in Sibiu, Roemenië, bij een organisatie die alleenstaande ouderen ondersteunt. Dit project is een van de 10 organisaties in Roemenië die door EIRENE met een vrijwilliger gesteund worden. In een van haar nieuwsbrieven aan het thuisfront schreef zij het volgende:

World Council of Churches

OVERCOMING VIOLENCE

CHURCHES SEEKING RECONCILIATION AND PEACE

DIACONAAAL JAAR

aandacht en worden onderwezen. De zigeunerkinderen worden genegeerd. In het gunstigste geval althans. Het komt namelijk nogal eens voor dat zij door hun leraren worden behandeld als dieren en niet als mensen.."

Op de weblog van Hanneke Sonneveld, die negen maanden in Peru verblijft, lezen we hoe het is om te leven in een andere cultuur:

"Op het pad van de tijd -waarvan ik altijd dacht dat er maar één richting mogelijk was: rechtdoorben ik verdoemd. Er moet iets vreselijk zijn misgegaan. Ineens lijken dagen minuten en seconden eeuwen. Ik woon hier al mijn hele leven, terwijl ik net pas uit het vliegtuig ben gestapt. Ik begin begrip te krijgen voor de Peruanen, die altijd en eeuwig overal te laat komen. Het is geen gebrek aan respect of het ontbreken van plichtsgevoel, het onvermogen om prioriteiten te stellen. Het is het feit dat alles hier eerder komt dan je verwacht, langer duurt dan je had gepland of zo snel voorbij is dat je je afvraagt of het wel echt is gebeurd. "La hora peruana", een langere en warmere variant op het Brabants kwartiertje, betekent niet alleen een uur uitstel van alle afspraken en activiteiten en is, letterlijk vertaald, niet alleen "het Peruaanse uurtje", maar ook "de Peruaanse tijd". En blijkbaar is óf die tijd een beetje in de war, óf ik ben mezelf erin verloren."

Durf jij ook je voor een langere periode in te zetten voor een ander? Je dagelijkse leven te onderbreken en in avontuur te stappen? Nieuwe mensen leren kennen, een andere omgeving verkennen, jezelf tegenkomen? Meld je dan aan bij durfoverjergrens@pkn.nl, kijk op de website voor een aanmeldformulier (www.durfoverjergrens.nl), bel naar 030 880 1514 of kom naar onze infodag (zie onze website).

Karen Hop werkt bij JOP, het jeugdwerk van de Protestantse Kerk in Nederland

reacties gevraagd!

De werkgroep Kerken van Kerk en Vrede stelt het bijzonder op prijs te vernemen hoe er gewerkt wordt met het blad Overcome. Graag zien wij reacties tegemoet met ervaringen. Dat kan per e-mail: a.muller@kerkenvrede.nl, telefonisch 030 231 6666 of per post aan Kerk en Vrede, werkgroep Kerken, Postbus 1528, 3500 BM Utrecht.

DE ABSURDITEIT VAN ZO'N DOOD MAAR GEWOON ONDER OGEN ZIEN

Verdun, een bekraterd landschap

Henk Baars

Een tocht naar Verdun vergt aandacht en voorbereiding. Ik lees het boek "De prijs van de eer" van Alistair Horn. Alle hoofdrolspelers van de slag bij Verdun komen daarin langs en langzaam dringt een grijs en snijdend verleden je beenmerg binnen.

Het zijn nog letters op papier en bombardementen van beelden. Je ruikt en hoort nog niets. Het is pikkedonker als we in Verdun aankomen. We lopen richting *centre ville*. Aan onze rechterhand verschijnt een grotesk herdenkingsmonument. Het is zo groot dat het, helverlicht als het is, boven de stad uittorent als een priemende ijspegel. Het is lelijk en het mist elke ingetogenheid.

Verbijstering dat dit plaatsgevonden heeft, een werkelijkheid die niet te begrijpen is. Alle geweld, alle complexe motieven, gedachten en driften, al het ogenschijnlijk betekenisloze. Kun je van daaruit opnieuw beginnen en waaraan dan? Je kunt het niemand meer vragen hier. Alle overlevenden zijn dood, alle doden zijn overlevenden, want iedereen van die generaties is allang vergeten, maar deze soldaten niet. De trek naar de slagvelden wordt ieder jaar groter. Naar Santiago di Compostella ook. Bestaat er een samenhang?

Twee grote kanonnen naast dat grote monument. Alsof er elk moment opnieuw geschoten moet worden.

De volgende ochtend stappen we de auto in en in duwen een cd met een opname van Bram Vermeulen in de speler. Bram maakte een programma over reïncarnatie. Ook hij was met zijn zoon een tocht gaan maken naar Verdun. Hij denkt dat hij in een vorig leven een Duitse soldaat is geweest. Hij wisselt nogal eens van perspectief. Het is theater, maar toch niet. Hij gelooft, maar toch niet helemaal.

We denken na over de oplossingen van de verschillende religies voor het onverbidde

van het sterven. Mijn gevoel blijft toch, dat alles wat het je gemakkelijk maakt om niet tegen de dood op te zien niet klopt. Steeds weer terugkeren

rend en hangt sterk samen met allerlei verkeerde beslissingen van zowel Franse als Duitse zijde ten koste van onnoemelijk veel mensenlevens. Het

boven het zand. Achteraf bleek er niets van te kloppen.

Toch, een niet aflatende gedachte dringt zich op: met dit herfstweer in een loopgraaf

om iets af te maken? Prachtig beeld, maar welke reuzencomputer houdt het allemaal bij en vlecht de levens ineen? Dan liever de afgrond van de absurditeit, niet te weten en niet gerustgesteld worden.

Mijn zoon Lukas vraagt vooral naar hoe die soldaten hun geloof beleefd hebben. Tijdens onze rondgang langs de artefacten van de *Grande Guerre* wijst hij mij op de vrij zeldzame religieuze symbolen. Een kruis, een zoetelijk Mariabeeld, een primitief uitgehakte Christuskop in een van de forten. Hebben ze gebeden en wat dan? Bleven ze geloven, wat zeiden ze tegen elkaar, wat was hun mentaliteit?

We rijden de *Champs de Bataille* in en stoppen bij *Fort de Douaumont*. Het sterkste fort van Europa in die tijd. De krijgsgeschiedenis is ontluis-

fort is wijd omgeven door een pokdalig veld van diepe en minder diepe kraters. Ik trek me terug in het bos om een plasje te doen en schrik van een flink stuk losliggend metaal dat ik toch vrij dicht bij het fort vind. De grond leeft nog steeds.

In het fort slaat iemand hard een deur dicht. Het lawaai is oorverdovend. In het fort zat je als *poilu* (Franse soldaat) redelijk veilig maar het lawaai van de inslaande granaten moet verschrikkelijk geweest zijn.

Nu zij

We zakken af naar de *Tranchée des Baionettes*. Een gedrocht van een monument, weer die lelijkheid van betonnen genadeloosheid gecombineerd met de legende van de in één klap levend begraven soldaten met alleen hun bajonetpunten

staan, zitten, hangen, slapen! Het *Memorail de Fleury* is een museum met een op ware grootte nagemaakt loopgravenveld. De bekende uniformen, kanonnen en mitrailleurs. Dan komt er een enorme groep mensen binnen met een tv camera, nazaten van Franse koloniale troepen, veel medailles op hun borst. Hun grooverters waren hier, nu zij. Ook zij hebben weer gevochten, in Algerije of waar dan ook. Frankrijk is een van de landen met een lange reeks van oorlogen achter de rug en vertoont nog steeds de prikkelbaarheid van een grootmacht.

Hetzelfde overkomt ons in het *Ossuaire*, waar onder het herdenkingsgebouw botten van zo'n slordige 150.000 niet geïdentificeerde soldaten liggen. Plotseling komt een afdeling saluerende Franse soldaten

binnen. In camouflagepak, alsof ze zo gaan vechten.

Even later in de kapel prachtig gezongen gregoriaans. Ik zing mee, ik heb het zo vaak gezongen. Maar al na een strofe ben ik er nauwelijks meer toe in staat. De ontroering is me te sterk. Je weet nooit wat je zoekt en plotseling is het er. God is in zijn zelfontboezeming afhankelijk van het moment waarop jij je ontboezeming ontvangt.

De prijs van de eer

De volgende ochtend trekken we naar *Fort de Vaux*. Er is vrijwel niemand. Ook hier de geschiedenis van een weezinwekkende strijd, bekraterd landschap en een dichtgemetselde gang met niet meer te begraven soldaten. De roestige weerbaarheid is tastbaar. We lopen om het fort heen en vinden resten van vluchtgangen, zwaar overwoekerd. De verlatenheid en eenzaamheid zijn voelbaar. Maar nog veel meer als we aankomen bij de *Mort Homme* aan de westkant van het slagveld. Er zijn hier op een paar meter grond zoveel doden gevallen dat je letterlijk over een kerkhof loopt, omdat het opgraven van de lijken onbegonnen werk zou zijn. Er zijn talloze voorbeelden van loopgraven waar je in kunt. Maar ver kom ik niet omdat mij een enorme naargeestigheid overvalt. Het standbeeld op de *Mort Homme* is het eerste monument dat werkelijk indruk op mij maakt: een triomfantelijk doodshoofd, ik kan er niet te lang naar kijken. Dit Duitse herdenkingsteken, van de verliezer dus, is onogelijk klein.

Ik lees zo nu en dan voor uit het boek van Alistair Horne. Het heet niet voor niets 'De prijs van de eer'. Die titel begin ik beter te begrijpen.

De terugreis verloopt geheel volgens planning. Als we uit de trein stappen heb ik het boek van Alistair Horne uit. Wat een moed, wat een wanhoop, maar het is gebeurd en het blijft gebeuren. De overheersende verbijstering is de constatering dat alles zo normaal gevonden wordt. De vraag naar geweldloosheid komt altijd te laat.

Henk Baars stelt zich voor

Je kunt niet alles in je leven, maar toch weer meer dan je denkt. Je stort je in het een en dan in het ander en je doet met schade en schande ervaring op. Vorm geven, organiseren, faciliteren.

Dat klinkt saai, maar het gaat natuurlijk steeds om de inhoud. Die inhouden waren theologie studeren, bedrijfspas-

tooraat, kerkelijk opbouwwerk en de Acht Mei Beweging. Eerst als coördinator van de manifestaties en daarna als (laatste) voorzitter. In die periode kwamen zeer veel onderwerpen voorbij, waaronder vredesvraagstukken, immers vele debatten en performances moesten inhoudelijk vorm krijgen op een manifestatie. Prachtig om te doen. Nu ben

ik hoofd Buurt en Kerk bij Stek (voor Stad en Kerk). Daarbij gaat het om het management van een achttal locaties op buurt- en kerkterrein. Stek is de uitvoeringsorganisatie van de Protestantse kerk in Den Haag. Natuurlijk liep ik mee met de grote vredesdemonstraties en ook later tegen de oorlog in Irak.

Mijn motivatie om lid te worden van het bestuur is vooral het consequent niet begrijpen van oorlog. Ik heb van mijn jongste jaren tot nu veel historisch

materiaal gelezen op het terrein van oorlog en vrede en altijd vraag ik mij af waar het omslagpunt is. Waar slaat het om in het kwaad, waar wordt het demonisch? Kun je dat aan zien komen en kun je het voorkomen bv. door als een terrier steeds maar weer over geweldloosheid te beginnen. Wat mij betreft ook wat meer in vormen van straatactie, want naar mijn inzicht ontbreekt het daar op dit moment aan.

Henk Baars

De Turken voor Wenen

Jan Schaake

De toetreding van Turkije tot de Europese Unie wordt sinds kort als grote bedreiging voor de christelijke beschaving gezien. Net als in 1529 en 1683 zouden de Turken weer voor Wenen staan. Een dreiging waar de Europese landen zich ook nu weer eensgezind tegen zouden moeten wapenen. Anders zou de islam, via een Turkse invasie, het Europese continent alsnog kunnen inlijven.

Tijdens mijn treinreis door Siberië las ik ter ontspanning de historische thriller 'Impri-matur' van het Italiaanse schrijversechtpaar Rita Monaldi en Francesco Sorti. Een boek dat in Italië veel stof heeft doen opwaaien omdat het onthulde dat paus Innocentius XI uit zijn eigen familiekapitaal de protestantse stadhouder Willem III financieel ondersteunde zodat deze de katholieke koning Jacobus II van Engeland in 1688 van de troon kon stoten. Het Vaticaan was niet blij met de onthulling dat de paus de politieke machtsbalans in Europa (Jacobus II zat feitelijk onder de plak van de oppermachtige Franse koning Lodewijk XIV) belangrijker vond dan het behoud van Engeland voor het katholicisme. Deze onthulling toont maar weer aan dat het in de verschillende godsdienstoorlogen nooit eenduidig om een strijd tussen katholieken en protestanten ging maar om een politiek machtsevenwicht: een halve eeuw eerder steunde het katholieke Frankrijk ook de protestantse vorsten tegen de Duitse keizer.

Opmerkelijker was dan ook voor mij te lezen dat in 1683, toen de Turken voor Wenen stonden, Europa zich helemaal niet als één blok tegen die Turken had verdedigd. Frankrijk maakte gebruik van de dreiging uit het oosten door het keizerrijk in het westen aan te vallen; de zeemachten Nederland, Engeland en Spanje kon het beleg van

Wenen helemaal niet beroeren en het waren uiteindelijk de Polen die Wenen ontzetten. Turkije, of het Ottomaanse rijk, werd in die tijd aan de meeste vorstenhoven toch gewoon gezien als een speler in de Europese machtsbalans.

Europese indentiteit

In het boek 'Europa – geschiedenis van een idee' gaat de Amsterdamse hoogleraar Europese cultuurgeschiedenis, Pim den Boer, hier verder op in. Bij de oude Grieken bestond reeds de overtuiging dat Europa het

van Afrika en Azië aanzienlijk christelijker en ook beschaafder dan Europa. En de kruistochten werden duizend jaar geleden vooral opgezet om Azië voor het christendom te behouden; het kon toen niet eens om een strijd tussen het christelijke Europa en het islamitische Azië gaan omdat het grootste deel van Europa (Midden- en Oost-Europa, Scandinavië) in die tijd nog niet eens of nog maar net christelijk waren geworden. Pas toen de laatste kruisvaardersstaatjes verloren waren ge-

voor Wenen, de hoofdstad van het rijk van keizer Karel V. Eensgezindheid was er wel in de verbale strijd tegen de Turken (ook Erasmus en Luther wisten er weing fraais over te zeggen), maar van een eendrachtig militair optreden was ook nu geen sprake. Waar de oude Grieken in de verdeeldheid en de daardoor hoogontwikkelde krijgskunst nog de kracht van Europa zagen, zag Erasmus hierin juist de zwakte. De verdeeldheid van Europa in verschillende naties en volkeren, nam hij als

worden. Termen als de verdeeldheid van het christendom of die van Europa kwamen in een heel andere oorlog voor, zo maakt Den Boer duidelijk. En wel in de machtsstrijd tussen de protestantse leider Willem III en de katholieke Lodewijk XIV. Willem III noemt zichzelf de handhaver van de Europese vrijheden en die van het protestantisme, terwijl Lodewijk XIV zich opwerpt als de verdediger van het christendom. Deze termen worden echter gebezigd in hen eigen onderlinge strijd en staan in geen enkel verband met het tweede Turkse beleg voor Wenen dat in diezelfde periode plaatsvindt. Zoals gezegd mogen de Polen dat opknappen.

werelddeel van de vrijheid was tegenover de onvrijheid in Azië. Maar aan die Europese vrijheid was dus ook de verdeeldheid in verschillende, elkaar onderling bestrijdende staten verbonden: de Griekse stadsstaten en later de vele vorstendommen die voortdurend met elkaar in oorlog waren. Aziaten waren in de ogen van de Grieken veel meer geneigd om zich aan een grote machthebber te onderwerpen en Azië was daarom het werelddeel van de grote en redelijk stabiele rijken.

Dat Europa christelijk zou zijn of beschaafd is –natuurlijk – pas van veel later datum. Ten tijde van de grote kerkvaders waren de toen bekende delen

gaan, begon het idee te groeien dat Europa en laatste toevluchtshaven voor het christendom was en de Europa christelijk was (Midden-Europa en Scandinavië) waren inmiddels ook gekerstend en dat moest blijven. West-Europa stak echter geen hand uit toen Constantinopel in 1453 door 'de Turken' werd veroverd. Misschien kwam het zelfs wel goed uit dat hierdoor een einde was gekomen aan de wereldlijke macht van het Oosters christendom en dat de kerk van Rome het rijk alleen had.

Dat was echter van korte duur. Zo'n 60, 70 jaar later brak de Reformatie uit en stonden 'de Turken' voor de eerste keer

gegeven, maar het feit dat ze allen christen waren (en niet dat ze allen Europeaan waren) zou ze toch van onderlinge oorlogvoering moeten afhouden. Politiek moest Karel V echter zowel tegen de Turken, tegen de protestantse vorsten als tegen Frankrijk vechten zonder noemenswaardige steun van de een in de strijd tegen de ander.

Drie eeuwen propaganda

En anderhalve eeuw later, bij het tweede beleg van Wenen, was de situatie eigenlijk niet veel anders. In pamfletten en kerkelijke oproepen werd bij voortdurend gewezen op het Turkse gevaar, maar op het politieke toneel kon men er kennelijk niet warm of koud van

Het spreken over een Europese identiteit is pas van veel later datum en hangt sterk samen met de uitbreiding en uitdieping van de Europese Unie. Een tijdperk dat verschillende Europese volkeren hun aandacht ook weer meer op het eigen continent richtten, nadat hun koloniën overzee verloren waren gegaan. Eigenlijk is dit Europa een tamelijk nieuw begrip. Niet de landmassa's maar de zeeën waren de verbindende elementen. Tot diep in de Middeleeuwen stond de Middellandse Zee bekend als 'mare nostrum', 'onze zee' die werd gedeeld met Noord-Afrika en Zuidwest-Azië. Als we willen spreken over oude beschavingsgebieden die een eeuwenlange geschiedenis delen en elkaar over en weer beïnvloed hebben, dan heeft die regio rond de Middellandse Zee veel betere papieren dan enkel het Europese subcontinent. En dan vormt Turkije inderdaad een belangrijke brug van Europa naar de landen aan de overzijde van 'onze zee'. Landen waarmee de Europese Unie al geruime tijd samenwerkt in de Euro-Mediterrane partnerschap. Een veel beter idee om aan vrede, gerechtigheid, democratie en de bestrijding van terrorisme te werken dan welke confrontatiepolitiek ook. Laten we ons niet laten leiden door propaganda van 300 jaar oud, maar door de politieke realiteit van toen en nu.

Antimilitaristische onderzoeksgroep VD AMOK

Oorlog, oorlog en oorlog. Overal op de wereld was het, is het of dreigt het. Blussen militairen de brandhaarden of veroorzaken zij ze? Vindend van weleer worden broeders om nieuwe vijanden te verdrijven.

Democratie wordt opgelegd, mondigheid wordt gesnoerd. In de schaduwen verdienen wapenhandelaars er goud aan. VD AMOK (een fusie tussen de

Vereniging Dienstweigeraars en MOK) probeert dit allemaal te volgen en geeft informatie aan degenen die het militarisme bestrijden of afzonderlijke aspecten willen aanpakken.

Daartoe wordt al sinds 1983 het tijdschrift uitgegeven dat tegenwoordig VD AMOK heet met heel veel aandacht voor de 'nieuwe' oorlog tegen het terrorisme en de 'schurkenstaten', de betrokkenheid van Nederlandse troepen, artikelen over de militaire en poli-

tieke capriolen van de NAVO en het Europese leger, inlichtingendiensten en wapenhandel, de column van Fred van der Spek, korte berichten en recensies en een terugblik op het antimilitarisme van twintig jaar geleden.

We beschikken over een uitgebreide bibliotheek met boeken en militaire tijdschriften en een documentatiecentrum waar iedereen terecht kan.

Op onze website vdamok.nl zijn oude artikelen na te lezen en verschijnt regel-

matig actueel militair en bewegingsnieuws. We leveren een bijdrage aan de 'Nieuwe Oorlog' pagina's van de Vredessite (<http://vredessite.nl/nieuweoorlog/2007/>)

VD AMOK, Obrechtstraat 43, 3572 EC Utrecht, +31 (0) 30 2714376, +31 (0) 30 2714759

We zitten dus met Kerk en Vrede in hetzelfde pand: één kamer verder.

Kroniek Indonesië 1947 – (Julian Volz)

Maart

- 3 mrt Linkse groepen en Christelijke partijen in de Republiek stellen een Nationaal Programma op: o.a. terugtrekking Nederlandse troepen en in eigen gelederen zuivering van fascistische elementen.
- 3 mrt Indonesische vakbeweging nodigt Nederlandse vakbeweging uit voor haar congres. Men verwacht steun tegen de 'politioele acties'.
- 6 mrt Krachtens Nederlands besluit start er een Staatsblad voor Oost-Indonesië, met vermelding van verordeningen en wetten.
- 7 mrt. Nog 6.000 personen in Indonesië geïnterneerd
- 8 mrt. Verklaring van groep Nederlandse journalisten: "De nationale revolutie is niet uitsluitend een zaak van een dunne bovenlaag. Het verlangen naar vrijheid, lichaamd in de republiek, is algemeen in brede lagen van de bevolking."
- 12 mrt De Republikeinse regering becommentarieert: "wij

openen onze handels-poorten naar alle landen. Nederland tracht alle handel onder controle te houden."

12 mrt De Indonesische premier Shjahrir weigert de overeenkomst van Linggad-jati (15 nov. 46) te tekenen vanwege de onacceptabele interpretatie door minister Jonkman.

15 mrt. Erkenning der Republiek door Arabische Staten

17 mrt. Officieel werd bekend gemaakt dat Nederlandse troepen te Soerabaja de geïndundeerde gebieden in de republikeinse zone hebben bezet.-

18 mrt Sjarir tekent krachtig protest aan tegen deze bezetting

19 mrt. Modjokerto door Nederlandse troepen bezet

20 mrt E. de Boer, lid Commissie-Generaal, stapt op uit onvrede over de gang van zaken sinds november en twee anderen weigeren aan te treden. Zij achten de Nederlandse interpretatie te ver verwijderd van de Indonesische vraag.

- 25 mrt Ondertekening van de overeenkomst van Linggad-jati te Batavia.: Nederland erkent gezag van de Republiek over Java, Madura en Sumatra.
- 26 mrt De verenigde politieke partijen te Batavia hebben een telegram aan de Nederlandsche Minister-president gestuurd waarin ze de ondertekening van Linggad-jati zinloos noemen
- 27 mrt De 'Volkskredietbank te Indië' hervat haar werkzaamheden: uitbetalen.

April

- 5 apr Mogelijkheden van een handelsverdrag tussen VS en de Republiek bekeken
- 8 apr Soedanezen doen beroep op Comm.-Gen. om niet enkel vrijheid van partijvorming toe te staan, maar ook vrijheid van het woord en meningsuiting
- 8 apr Binnen Nederlandse demarcatielijn anti-Ned. Umfletten gevonden
- 11 apr Republiek (West-Indon.) acht zich niet gebonden aan Nederl. inter-

pretatie van Linggad-jati over mogelijkheid vertegenwoordiging in buitenland

- 14 apr Economisch accord, maar nog zonder opheffing handelsbeperkingen voor de Republiek.
- 16 apr Nederlandse mededeling aan buitenlandse consuls: "De ondertekening van Linggad-jati betekent geen erkenning van Indonesische republiek"
- 22 apr Ceremoniële opening van de eerste zitting van het parlement van Oost-Indië
- 28 apr Nieuwe politieke partij in Oost-Indonesië, Parandi, erkent Linggad-jati.
- 28 apr Dr. Ernest Douwes Dekker, kleinzoon van Multatuli, wordt Minister van Staat in het republikeinse kabinet.

Mei

- 03 mei Sumatra verklaart zich tot autonoom gewest
- 06 mei Soedanezen, op West-Java proclameren onafhankelijkheid buiten verband van Indonesische Republiek; Mook wil volksafstemming over onafhankelijkheid
- 9 mei Sjarifoeddin, minister van defensie, verklaart een

sterk leger te willen om de soevereiniteit van de Republiek te verdedigen

- 13 mei West-Borneo, een van de rijkste gebieden van Indonesië, officieel autonoom gebied; bereid mee te werken aan Verenigde Staten van Indonesië, mits verhouding tussen staten en federatie naar tevredenheid is te regelen.
- 13 mei Molukken, Minahasa en Timor wensen eigen status binnen het Koninkrijk der Nederlanden
- 20 mei Minister-president Beel (te Makassar, Oost-Indonesië) betreurt dat de ondertekening van Linggad-jati niet voorspoediger tot nieuwe rechtsorde leidt
- 23 mei Staatsgreep van de Soedanese Volkspartij te Buitenzorg, dertig mijl ten zuiden van Batavia.
- 27 mei De Commissie-Generaal overhandigt de Republ. delegatie een "ultimatieve" nota met bijlagen, waarin de Nederlandse voorstellen over de uitvoering van Linggad-jati zijn geformuleerd. Zij wil binnen 14 dagen antwoord.

za 24 mrt 2007 - Amersfoort - 10:30-16:00

Viering 40 Jaar Stichting voor Actieve Geweldloosheid

Terugblikken en vooruitkijken naar de toekomst. Dit nav het Manifest 'Belang en meerwaarde van Geweldloze Kracht voor onze Samenleving'. Ook overhandiging van de Gandhi Vredesduif. Gratis. Aanmelden per e-mail of nieuw adres: SVAG, Postbus 288,5280 AG, Bostel. E-mail: info@geweldloosactief.nl. Web: www.geweldloosactief.nl.

30 maart t/m 29 juni - Den Bosch - 14:00 - 17:00

Lezingenreeks Sibiu

Het licht van Christus schijnt over allen Ter voorbereiding op de derde Europese Oecumenische Assemblée in Sibiu, 4 - 8 september 2007, vindt een zestal lezingen plaats. Deze lezingen worden gehouden door zes verschillende deskundigen, die steeds een ander hoofdthema van Sibiu zullen belichten. Het motto voor Sibiu luidt: Het licht van Christus schijnt over allen. Hoop op eenheid en vernieuwing in Europa.

30 maart - Spiritualiteit

Hanneke Arts - Leven met Christus. Een weg (om) te gaan

20 april - Religies

Henk Vroom - Moet het christendom zijn eerstgeboorterecht in Europa afstaan?

25 mei - Getuigen

Wout van Laar - Getuigen van het licht. Over de missionaire roeping

29 juni 2007 - Eenheid

Kees van Vliet - Over het verlangen

naar de zichtbare eenheid van de Kerk. plaats: Centrum Katholieke Vereniging voor Oecumene, Walpoort 10, 's-Hertogenbosch **aanmelden:** per e-mail secretariaat@oecumene.nl of per telefoon: 073 6136471 **kosten:** € 5,- (te voldoen bij de ingang) **organisatie en informatie:** Raad van Kerken in Nederland en Katholieke Vereniging voor Oecumene

3 - 9 april - Palestina

Youth are the Future Netherlands-Palestijnse week 2007

Het is tijd om naar Palestina te gaan, voor ieder die altijd al iets meer van Palestina wilde weten, vooral de situatie van Palestijnse jongeren! Reis mee om die situatie met eigen ogen te zien. Doe mee aan de Nederlands-Palestijnse week "Youth are the Future." Geniet van het optreden van culturele Palestijnse groepen en ontmoet Ali B, die dan met vredesorganisatie United Civilians for Peace (UCP) in Palestina en Israël is.

Voor informatie over UCP: ga naar www.unitedcivilians.nl. Daar vindt u ook het laatste nieuws over de reis.

vr 6 apr 2007 - Rotterdam - 19.00 - 21.00

Picket-line + handtekeningen ophalen Nederlandse troepen weg uit Afghanistan!

Agenda

Het Anti-imperialistisch Platform in Rotterdam houdt iedere eerste vrijdag van de maand een protestpicket met een infostand en geluidsinstallatie, we delen pamfletten uit over de bezetting en het verzet ertegen. Lijnbaan bij de ingang van de Koopgoot. Gratis. Org: Anti-imperialistisch Platform. Info: 010 - 4620852. E-mail: aiplatform@yahoo.com.)

za 4 apr, za 5 mei, 2 jun 2007 -

Beverwijk - 12:00-12:30

Stiltekring In plaats van geweld, stilstaan voor de vrede en ruimte voor dialoog.

Stiltekring waarbij we stilstaan bij het geweld in de wereld waar dan ook en waarbij we oproepen om ruimte te scheppen voor dialoog. We staan een half uur maar korter meedoen kan natuurlijk ook.. Breestraat nabij C&A. Org: De Raad van Kerken, het Vredesplatform en de werkgroep 'Moslims en Christenen'. Info: 0251 253866 (Cees van der Steen). E-mail: c.vandersteen@wanadoo.nl.

t/m zo 8 apr 2007 - Amsterdam - 15:00

Wakes Cellencomplex Schiphol-Oost Het complex is brandveilig verklaard en heropend. Motto van de wakes: Let my people go! Iedere zondag en verder op 6 april (Goede vrijdag). Schiphol-Oost. Een speciale bus vertrekt telkens bij het Victoria Hotel (tegenover

A'dam CS) om 14:00. Org: Jeanette Noel Huis. Info: 020-6969 899 of 020-6998 996. Web: www.schiphol-wakes.nl.

Za. 21 april - Utrecht

Vrijzinnige beraadslag 'De lieve vrede' met Joris Luyendijk, Maarten van Rossem, Yasmine Allas, workshops, muziek en gesprek. Het 4-jaarlijkse landelijke evenement van Doopsgezinden, Vrijzinnige Protestantse, Geloofsgemeenschap NPB en Remonstranten. De dag heeft plaats in Utrecht. Locaties zijn de Jacobikerker voor het plenaire programma en zalencentrum La Vie voor de workshops. www.beraadslag.nl.

di 24 apr 2007 - Eindhoven - 13:30-

17:00 symposium Macht en onmacht van de VN

Sprekers: - prof.dr. Jan Pronk, VN-gezant en oud-minister; - prof.dr. Neri Sybessa-Knol, VU Brussel. Aansluitend forumdiscussie. Auditorium Technische Universiteit. Gratis. Org: Vredescentrum TU/e. Info: 040-247 4546. E-mail: vredescentrum@tue.nl. Web: www.tue.nl.

vr 27 apr 2007 t/m do 3 mei 2007 -

Den Haag Jubileummanifestatie Haags Vredes Platform

Met uitzondering van Koninginnedag, zijn er stands van vredesorganisaties en het Haags Vredes Platform. Er komen tentoonstellingen, conferenties en andere activiteiten. Haags Stadhuis. Org: Haags Vredes Platform. Web: www.haagsvredesplatform.nl.

Zo. 20 mei - Amsterdam - 11:00 -18.00

De G8, de top van regeringsleiders van de rijkste 8 landen van de wereld is in juni 2007 in Duitsland. Het NSF organiseert daarom de "Top van Onderop" waar Nederlandse sociale bewegingen hun alternatief voor een betere wereld presenteren. Deze conferentie met naar verwachting meer dan duizend deelnemers zal plaatsvinden in diverse zalen rondom het Leidseplein in Amsterdam. Buiten op het plein zal die dag om 13 uur de spectaculaire openingsactie van de Top van Onderop plaatsvinden. Met een duidelijk signaal aan de regeringsleiders: "Een andere wereld is mogelijk!" www.sociaalforum.nl

do 21 jun 2007 t/m za 21 jul 2007 -

Vriescheloo, Kijkduin Fiets- en wandeltocht V for Victory In het voetspoor van Gandhi. De tocht gaat in V-vorm door Nederland, Duitsland en België. 'Om uiting te geven aan het verlangen naar een wereld van vrijheid, liefde en respect'. Van Vriescheloo naar Kijkduin (Den Helder). Org: Een initiatief van burgers die de vrijheid voortaan van alle wereldburgers. E-mail: m.braak@hccnet.nl. Web: www.voorvictorie.eu.

Colofon

Vredesspiraal is het kwartaalblad van de Vereniging Kerk en Vrede.

Redactie

Gerda Langereis (eindredactie) Jan Anne Bos, Héleen Broekema, Willie Gardien, Leen van den Herik, Yosé Höhne-Sparborth, Jan Schaake, Piet Vliegthart

Aan dit nummer werkten verder mee:

Sjon Donkers (Overcome), Werkgroep

Kerken van Kerk en Vrede (Overcome), Henk Baars, Hajo G. Meyer, Herman Noordergraaf, Heleen Ransijn, Jan Schaake, Abe Thijs, Julian Volz

Redactie- en administratieadres

Vredesspiraal, Postbus 1528, 3500 BM, Utrecht

Telefoon: 030-2316666, fax: 030-2714759

Email: vredesspiraal@kerkenvrede.nl

Kerk en Vrede

Kerk en Vrede is een landelijke vereniging van mensen die binnen en buiten de kerken actief zijn voor ontwapening en geweld-

loosheid. Het alom heersende geloof in geweld - ook binnen de kerken nog niet overwonnen - moet weerlegd en ontzenuwd worden. Elke poging tot (christelijke) rechtvaardiging van militair geweld en van voorbereiding daartoe verhindert de dienst der verzoening waartoe kerken en christenen geroepen zijn.

Als u het werk van Kerk en Vrede onderschrijft en wilt steunen, meldt u dan aan als lid of donateur.

Leden betalen tenminste € 40,00 per jaar (inclusief een abonnement op Vredesspiraal en een aantal keer per jaar een ledenbrief). Kerk en Vrede, Obrechtstraat 43; Postbus

1528, 3500 BM Utrecht; telefoon: 030-2316666; fax: 030-2714759;

Email: secretariaat@kerkenvrede.nl; www.kerkenvrede.nl

Abonnement

Leden van Kerk en Vrede ontvangen Vredesspiraal gratis.

Een abonnement op het blad kost € 15 per jaar. giro 435382

Lay-out en druk

Narratio, Gorinchem

ISSN-nummer: 1574-2725

NEDERLAND EN KRITISCH KIJKEN NAAR OORLOGSVERLEDEN...

Oorlog is geen beleefdheidsbezoek

Yosé Höhne-Sparborth

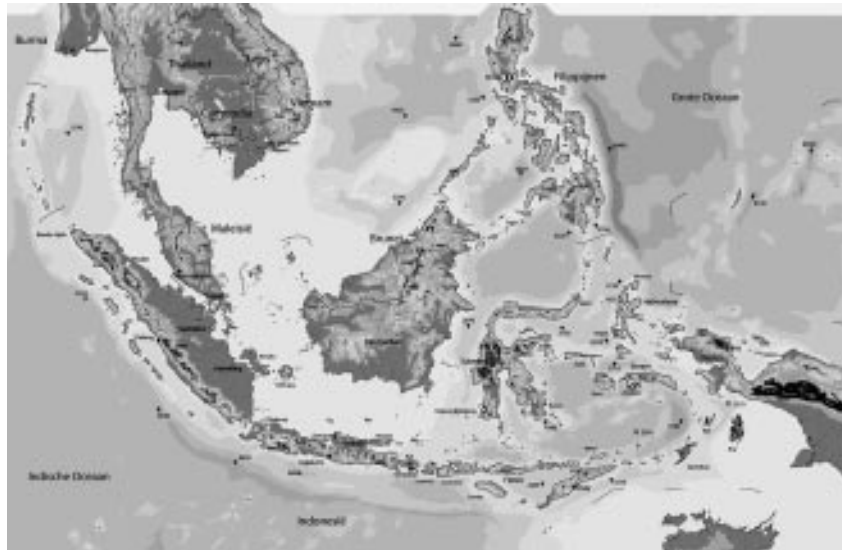
Vlak voor de verkiezingen grote ophef over mogelijke martelpraktijken in Irak. Prompt eisen enkele partijen, waaronder de PvdA, een diepgaand onderzoek. Verkiezingstruc? De coalitie is gevormd, onderzoek naar Irak van tafel.

Er valt heel wat te vragen over die dubbelhartigheid. Oorlogsellende als verkiezingsstunt, je zal maar in die oorlog leven! Bitter, die Haagse dubbelhartigheden, vooral als de Kamerleden onze Vorstin naar Turkije sturen met de uitdrukkelijke opdracht om de Armeense zaak ter sprake te brengen. Uit VVD-mond, als volgt beargumenteerd: "Het is goed voor een land om kritisch naar het eigen verleden te kijken. Daar wordt een land sterk van."

Goh, die VVDer Van Baalen toch! Maar was die VVD er niet mordicus tegen om naar Irak te kijken? Of kritisch naar Afghanistan te kijken, waar onze mensen nog niet gedood zijn, maar wel al honderden Afgaanse burgers hebben gedood? 'Allemaal terroristen en opgeruimd staat netjes', zou een mens kunnen denken. Maar in oorlogstijd zoals die er in Irak uitziet, in Afghanistan (en in Indonesië uitzag) moet je als soldaat eerst schieten en dan pas vragen wie je hebt neergeschoten, omdat de kans groot is dat je anders nooit meer iets kunt vragen. Er vallen vooral burgerslachtoffers, sinds de oorlog niet meer op slagvelden wordt gevoerd maar "in het gewone leven".

Politici moeten niet allereerst naar de militairen kijken, die ze uitzenden en die het vuile werk voor hen opknappen. Dus politici moeten evenmin kamerbreed voor de militairen gaan liggen "om onze jongens die in het veld vechten niet in de rug aan te vallen".

Onderzoek naar onze betrokkenheid bij Irak of Afghanistan, inclusief het gedrag van onze militairen, is allereerst een onderzoek naar politieke verantwoordelijkheden.

Wel, ondanks het VVD-inzicht dat het goed is voor een land om kritisch naar zijn verleden te kijken, heeft Nederland een stevige traditie in het weggijken van zijn verleden. VVD-politici, CDA-politici en PvdA-politici deden daarbij een soort wedstrijdje wie het meest geanimeerd en "met respect voor onze veteranen" dreigende onderzoeken naar ons verleden kon afwenden. De veteranen werden daarbij gebruikt, want afgeleid moest worden van het onderzoek naar politieke besluitvormingen en politieke doofpotten. Politici uit de wind houden dus met verwijzing naar de trauma's van de veteranen. Uiteraard voelden veel veteranen zich erdoor beschermd.

De Zwarte Piet

De veteranen echter, die zich meldten om te helpen het Indonesische verleden kritisch op tafel te krijgen, kregen de wind van voren, werden langs zijdeuren afgevoerd of tot niet relevante bron verklaard. Zeer informatief voor een kritische kijk naar onszelf is een proefschrift uit 2002, toen over de recente oorlogen nog moest worden beslist! Stef Scagliola deed onderzoek naar de debatten die in Nederland opkwamen over misdragingen van "onze mensen" in Indonesië 1945-1949, en waarom al die debatten (1947, 1954, 1969, 1985, 1994) niet leidden tot

een collectief besef van onze wandaden. Haar bevindingen schreef ze bijeen in het proefschrift 'Last van de Oorlog'. Bijzonder leerzaam. Het proefschrift levert alle materiaal waarmee de argumenten om naar Irak te gaan én naar Afghanistan als naïef kunnen worden ontzenuwd.

De vraag rijst of Nederlandse politici werkelijk naïef en onwetend zijn. De reporters van NOVA die in de verkiezings-tijd Irak op tafel legden, konden zich nog Srebrenica herinneren, waar veel mis was geweest met de informatie. En vooral: de beslissing om naar Srebrenica te gaan was meer gestoeld geweest op politieke behoefte aan avontuur dan op militaire wijsheid. De militairen hadden het avontuur afgeraden, terwijl diezelfde militairen zich vervolgens wel in gevaar moesten begeven "voor het vaderland" en "voor de veiligheid van burgers ginds", en toen het inderdaad misging kregen zij de Zwarte Piet toegeschoven.

Politici besluiten tot oorlog

Niet de militairen beslissen over het wel of niet in oorlog gaan, maar politici. Politici blijven vervolgens uit de wind, hooguit moeten ze een Kamerstorm over zich laten heenkomen. Bijvoorbeeld in verkiezings-tijd. Rumsfeld trad af na de nederlaag in de Senaat,

niet na de mash in Irak! Zelfs de woorden van Kamps die in het najaar de medaille aan Dutchbat vergezelden (sociaal gesproken postuum), vestigden alle aandacht op de militairen en leidden weg van de politieke verantwoordelijkheid.

Er is in Nederland weinig collectief besef over ons oorlogsverleden in Indonesië en de politieke verantwoordelijkheden daarbij. "Ver weg", "oude doos" voor de weinigen die het woord positionele acties nog kennen. Verder weg dan 1945! Jawel, want gewist uit het collectieve geheugen. Net als ons kolonialisme van vijf eeuwen en onze slavenhandel die aan de basis lag van onze welvaart. Gewist, en dus ruimte voor ministerpresidentieel heimwee naar de VOC-mentaliteit.

Het boek "Last van de oorlog" levert veel materiaal om zichtbaar te maken op welk moment de discussies rond Indonesië maar ook de actuele discussies rond Irak en Afghanistan hypocriet worden. En welk soort manipulaties er op de loer liggen. Goede kennis van hoe dat allemaal ging rond Indonesië én over de gestrande debatten over onze wandaden maakt het mogelijk nu heel scherp te luisteren naar hoe politici debatteren over oorlogshandelingen.

Contra-terreur vereist

Een greep uit de bevindingen van het onderzoek over de ge-

strande Indonesië-debatten. Tijdens oorlog wordt informatie achtergehouden, formeel "om onze jongens niet te schaden", feitelijk omdat de waarheid politiek niet verkoopbaar is, ook al niet in 1946. Discussies over mishandeling worden politiek afgehouden; als dat niet lukt wordt naar enkele soldaten gewezen. Den Haag negeert de mate van gevaar die de soldaten lopen, om "het volk niet te alarmeren"; en neemt daardoor beslissingen die de situatie ter plekke nog gevaarlijker maken. Het ging in Indonesië om een guerrilla-oorlog, en die is niet met een conventioneel leger en conventionele methoden te winnen, die is hooguit te winnen met contra-terreur, die altijd gewelddadiger is dan de terreur (platbranden van campons, wie verdacht is al neerschieten, standrecht, willekeurig neerschieten). Ook in Afghanistan heerst een guerrilla-oorlog, daar spelen dezelfde mechanismen. Idem Irak. Oorlog is altijd gevaarlijk, oorlog is altijd vuil, oorlog voeren met openbaarheid van berichtgeving is zelfmoord, dus onzin. Moderne oorlog maakt overigens vooral burgerslachtoffers. Dode soldaten tellen is afleiden van de werkelijkheid. En waarom raken we oververhit als we horen van harde verhoormethoden, en houden we droge ogen bij bombardementen?

Oorlog voeren is martelen, is excess, is geweldsmisbruik. Oorlog is nooit een beleefdheidsbezoek. Kamerleden dienen de verantwoordelijkheid te nemen die ze dragen voor dergelijke beslissingen. Als ze schrikken van de feiten, dienen ze zich bij een volgend debat (Iran) die schrik te herinneren. En vooral: kritisch naar je eigen oorlogsverleden kijken. Het wordt hoog tijd voor Nederland en Europa. Een land wordt er sterk van!

Stef Scagliola: Last van de Oorlog, de Nederlandse oorlogsmisdaden in Indonesië en hun verwerking.

Uitgeverij Balans, 2002. 446 pagina's, € 30,-

Rond 1900 wilden de koloniale machten in Zuid Oost Azië een beetje orde scheppen: hun heerschappij over de eilanden wat ordenen. Daartoe zou Nederland o.a. Bali moeten veroveren. Dat werd strategisch gepland, en er moest toegewerkt worden naar een aanleiding tot militair ingrijpen. Enkele provocaties mislukten, de koninkjes van Bali waren niet echt achterlijk. Tot er een Chinees schip strandde, en de Balinezen naar gewoonte het

Bali, ook een vergeten verleden

strand "jutten". Ze werden door Nederland op hoge toon van roef beschuldigd en de invasie was een feit. Plaatselijke bronnen spreken over een bloedbad van 3000 doden, waaronder

veel vrouwen en kinderen. Nederlandse bronnen spreken van zelfmoord. We schrijven september 1906.

Honderd jaar na dato wijdde de VPRO twee prachtige radio-uitzendingen aan

deze gebeurtenis in haar programma "Het Spoor terug": Puputan (17 en 24 september 2006). Het radioprogramma is een reconstructie van een "militaire expeditie", waarin teksten van ooggetuigen worden gelezen door verschillende stemmen. Impressionistisch, indrukwekkend, met weinig commentaren. - YHS

Een CD van de uitzendingen zijn bij de VPRO aan te vragen.

Zelf aan de slag

Vorig voorjaar startte Kerk en Vrede de kaartenactie 'Geen ontwikkelingswerkers met een geweer' tegen de ontwikkeling dat militaire missies uit het budget van het ministerie van ontwikkelingssamenwerking betaald werden omdat hun werk als 'wederopbouw' gezien zou kunnen worden. Hoewel PvdA en ChristenUnie in hun verkiezingsprogramma's hebben beloofd om hier een eind aan te maken, blijft onduidelijk wat de nieuwe regering gaat doen. Dat zal pas blijken als in september de begroting wordt gepresen-

teerd. Daarom zal de kaartenactie tot september 2007 door blijven lopen. U kunt kaarten bestellen met onderstaande bon en vanzelfsprekend zijn we – ook tijdens de vredesweek – beschikbaar om de campagne toe te komen lichten.

Kerk en Vrede heeft een interessant en gevarieerd aanbod van workshops, trainingen en lezingen waar kerken, scholen en andere groepen gebruik van kunnen maken.

Elke oorlog wordt voorbereid. Dat wil zeggen, het volk wordt voorbereid om de oorlog te ac-

cepteren. Propaganda heet dat. Een oud verschijnsel. En in die propaganda spelen religieuze symbolen een grote rol. We worden met onze idealen de oorlog in gepraat. Over dit verschijnsel bieden we sprekers, workshops, een powerpoint-presentatie aan.

En nog steeds: voor jongeren, rollenspellen over 'dromen waarmaken', 'geweldloze communicatie'; het spel RENT. Trainingen in het omgaan met geweld, rechten van het kind. Interreligieuze thema's, trainingen geweldloosheid. Maak gebruik van dit aanbod en neem contact op met Ank Muller: a.muller@kerkenvrede.nl of bel Kerk en Vrede.

verklaring aan te nemen over de Europese Unie als waarden-gemeenschap. In samenwerking met haar Europese zusterorganisaties zal Kerk en Vrede, mede naar aanleiding van die verklaring, een korte brochure uitbrengen over de theorie en de praktijk van die Europese idealen. Hoe de Europese Unie zich de afgelopen 50 jaar naast de ontegenzeggelijke inzet voor vrede en verzoening, ontwikkelingssamenwerking, tolerantie en internationaal recht, ook heeft geprofileerd als een Fort Europa dat mensen en goederen uit de Derde Wereld met allerlei maatregelen buiten de deur houdt en dat zich langzaam maar zeker ontwikkelt tot een militair bondgenootschap.

Deze brochure, die kort na 25 maart zal verschijnen, kunt u bestellen via onderstaande bon, via een mailtje of een telefoontje naar het secretariaat van Kerk en Vrede.

Viering 50 jaar Verdrag van Rome

De Raad van Kerken in Nederland en het Interkerkelijk Contact in Overheidszaken (CIO) organiseren in samenwerking met de Vereniging Kerk en Vrede op zondag 25 maart a.s. een middagbijeenkomst om stil te staan bij het feit dat het Verdrag van Rome 50 jaar geleden gesloten werd. Medewerking wordt verleend door de Deutsche Evangelische Gemeinde im Haag en de Vertegenwoordiging van de Europese Commissie in Nederland.

De bijeenkomst wordt gehouden in de Duitse Kerk van Den Haag (Deutsche Evangelische Gemeinde im Haag) aan de Bleijenburg 3b te Den Haag.

Het voorlopig programma is als volgt:

14.30 uur: ontvangst met koffie, thee

15.00 - 16.00 uur: inhoudelijke bijeenkomst over 50 jaar Verdrag van Rome met Ruud Lubbers

16.00 uur: pauze met koffie en thee

16.30 - 17.15 uur: oecumenische vesper

17.15 uur - + 18.00 uur: gelegenheid tot napraten

De tekst van de liturgie en in het bijzonder van de voorbe-

den, die ontwikkeld zal worden door Kerk en Vrede, zal vooraf gepubliceerd worden op de website van Kerk en Vrede, de Raad van Kerken in Nederland en van zijn lidkerken, zodat lokale gemeenten en parochies desgewenst op zondag 25 maart eveneens aandacht kunnen schenken aan het jubileum van het Verdrag. Ook nadere informatie over de inhoudelijke bijeenkomst voorafgaand aan de eigenlijke viering zal via de verschillende websites bekend worden gemaakt.

Werktuig voor vrede in en vanuit Europa

Met verwijzing naar de Francaanse bede 'Maak mij een werktuig van Uw vrede' heeft de Wereldraad van Kerken in 2007 de focus van het oecumenische decennium om het geweld te boven te komen op 'Europa' gezet. Het 50 jarig bestaan van de Europese samenwerking en de derde Europese Oecumenische Assemblee in Sibiu zijn daaraan niet vreemd.

In aanvulling op de serie voorbereidingsbijeenkomsten voor Sibiu (zie agenda op pagina 10) heeft Kerk en Vrede de Raad van Kerken aangeboden nog een tweetal bijeenkomsten te organiseren waarin het thema geweld, zowel binnen als buiten Europa, centraal zal staan.

De eerste van deze twee bijeenkomsten vindt plaats op vrijdagmiddag 11 mei, van 14.00 tot 17.00 uur in Amsterdam. We zijn nog op zoek naar een spre(e)k(st)er die dan een inleiding zal verzorgen over het geweld in de Europese samenleving – in de kerk zelf, tegen vrouwen, in de op jongeren gerichte vermaakindustrie – en de bijdrage die de kerken kunnen leveren om dit geweld te boven te komen.

De tweede bijeenkomst zal plaatsvinden op vrijdagmiddag 22 juni, van 14.00 tot 17.00 uur in de Doopsgezinde Kerk, Wolweverstraat 9 te Zwolle. Kees Nieuwerth zal op deze bijeenkomst ingaan op de militarisering van Europa, het concept van 'menselijke veiligheid' en de ontwikkeling van een leerstuk voor 'rechtvaardige vrede' waartoe de Assemblee van de Wereldraad van Kerken vorige jaar heeft opgeroepen.

Palestina: een ander christelijk christelijk geluid

De discussie over Israël en Palestina wordt, ook binnen de kerken, al jaren gevoerd vanuit twee op afstand staande perspectieven. Het ene is Westers waarin een met schuldbesef doordesemde verbondenheid met het Joodse volk doorklinkt. Het andere perspectief dat de laatste jaren sterk gegroeid is is een deels nationalistisch deels islamitisch per-

spectief vanuit andere landen in het Midden-Oosten. Met het vooral in de Verenigde Staten sterk aanwezige zionistisch perspectief lijkt de buitenwereld vooral partij te kiezen voor de meest extreme standpunten die in het conflict ingenomen kunnen worden. Zowel de Israëliërs als de Palestijnse vredesbewegingen zien deze van buiten en religieus gevoede verharding van de diverse standpunten met lede ogen aan. Vooral de positie van

de christelijke minderheid in Palestina wordt steeds hachelijker: buitengesloten door de Israëliërs, staats, genegeerd door de Westerse kerken en gemarginaliseerd door de islamitische wordende Palestijnse politiek.

Op zaterdag 17 maart 2007 organiseert de vereniging Kerk en Vrede [i.s.m. de werkgroep Keerpunt] een bijeenkomst met de Palestijnse christen Zoughbi Zoughbi, directeur van het Wi'am centrum voor conflicthantering in Bethlehem en bestuurslid van de International Fellowship of Reconciliation (IFOR).

Zoughbi zet zich al jaren in voor het 'wapen van de dialoog' in plaats van de 'dialoog als wapen'. Hij zal ingaan op de situatie van de christelijke Palestijnen in Bethlehem en op de vraag hoe de kerken in het Westen eveneens een bijdrage kunnen leveren aan de verzoening en de constructieve dialoog in plaats van aan de verdere verharding van de situatie in het Midden-Oosten.

De bijeenkomst vindt van 14.00 tot 17.00 uur plaats in 'Moria', Speerstraat 7 in Amsterdam.

Europa als waarden-gemeenschap

De Europese regeringsleiders zullen het 50-jarig bestaan van het Verdrag van Rome luister bijzetten door diezelfde 25ste maart tijdens een speciale Europese top in Berlijn een

BON (ankruisen wat van toepassing is)

- noteer mij voor € 15 als abonnee op het kwartaalblad Vredesspiraal, daarmee ondersteun ik ook het werk van Kerk en Vrede; ik wacht met betalen op de acceptgiro
- noteer mij als lid van Kerk en Vrede voor € 40,00 per jaar ik ontvang dan de Vredesspiraal en de ledenbrief van Kerk en Vrede; ik wacht met betalen op de acceptgiro
- ik meld me aan voor de viering op 25 maart a.s.
- ik meld me aan voor de Europa-bijeenkomst op 11 mei
- ik meld me aan voor de Europa-bijeenkomst op 22 juni

Stuur mij:

- het boek "Pacifisme Nu" à € 8
- de brochure Europa als waarden-gemeenschap
- een PACE-vredesvlag à € 10
- actiekaarten "geen ontwikkelingswerkers met een geweer" bij het bestelde ontvang ik een acceptgiro

naam:

adres:

email:

Deze bon kunt u opsturen aan Kerk en Vrede, Antwoordnummer 4448, 3500 VB Utrecht (een postzegel mag, maar hoeft niet)

Ongezegd

Mijn vader is begin dit jaar gestorven. Niet echt onverwacht - eigenlijk wisten we de laatste drie maanden al dat het niet lang meer zou duren. En we hebben de tijd goed gebruikt. We hebben veel gepraat met elkaar, die laatste maanden. Hij, mijn moeder, mijn zus en ik. Over dingen waar we het nog nooit eerder over hadden gehad. Vreugdevolle dingen, maar soms ook pijnlijke. Zodat we in ieder geval na zijn dood met elkaar deze troost hadden: er was niets ongezegd gebleven.

Tot ik een paar dagen later de preek voor zijn uitvaart aan het voorbereiden was, en me plotseling realiseerde dat er altijd één ding wél ongezegd was gebleven. Hij was naar Indonesië uitgezonden in 1946. Om daar een koloniale oorlog te helpen vechten. En hij ging gewoon, als een onwetende pion op een wreed schaaqbord. Terwijl jongens die - toen al - beter wisten dan dat, en weigerden te gaan, in straff kampen terecht kwamen. Maar dat lag gevoelig bij mijn vader, zoals bij zo'n beetje alle Indië-veteranen. Zodat ik er - na een paar pijnlijke confrontaties - maar niet meer over begon. Ook de laatste maanden niet. Eerlijk gezegd kwam het niet eens bij me op.

Ik heb het wel in mijn preek genoemd, uiteindelijk. "Mijn vraagtekens zijn niet verdwenen. Maar ik geloof ook dat het laatste oordeel over deze dingen niet aan ons toekomt, maar aan God alleen. En dat Die rechtvaardig is én barmhartig."

Het is misschien maar karig, deze paar woorden over het grote ongezegde in onze recente geschiedenis en in mijn vader's leven. Maar uiteindelijk was zijn leven veel méér dan dat. En misschien is het - voor zijn én mijn zielerust - maar goed dat het ook in die laatste maanden verder ongezegd is gebleven.

Heleen